

madite in premišljuje, kako bi jo prav prevodili, poglejte, kako pa pri „fergerji“ hitro gré; komaj izpraševavec izusti, uradnik že narekva. Prepričani smo, da sodnijam ne more vse eno biti, če se kaka pomota primeri ali ne, in da pravici ni vse eno, ali kdo namesto dva dni v zaporu, ali pa več mescov v ječi tiči in na železen potonošter mermra? Al kako lahko se to zgodi, ako se ne uraduje v jeziku tistih, ki stojé pred sodbo!

Vzemimo pa, da je Matija od resnice, da ga je žena res očeta tega otroka obdolžila in razglasila, popolnoma prepričan in v hišo stopivši ženi reče: „Mati, zakaj ste govorili, da sem jaz oče tega otroka, ker nisem?“

Žena zaklepetá in pravi: „Merha, kaj si prišel se v mojo hišo kregat?“ — in se pri tej priči žena va-nj zakadí, da sta se začela kofeljati, pa jo je vendar on zmagal in dobro oknobil. Kako bote vi, ki ste zoper slovenski jezik v kancelijah, to v nemški jezik prevodili, če jih prav ne razumete? Kako bote prevodili te besede, ki jih za priče poklicani pred gosposko govoriti morejo, ki na vprašanje, kako ste vidili, odgovoré: „Vidil sem ga, ko je ponašal in hudoval se, pa s palico nad njim nosel?“ Beseda „drohen“ je premalo, „schlagen“ je preveč. Prevajajte, kakor hočete, izvirne besede ne dosežete. In če hočete, da vam kmet besede razloži, bote kmalo preveč, kmalo pa spet premalo slišali; znali bi dobiti tako razlago kakor na vprašanje: Kaj je marela? Odgovor: „Marela je kadar dež gré“. Veliko besed bi vam kmet laglje v djanji pokazal, ko z besedo razjasnil. Kdor tedaj hoče čisto vodo resnice piti, mora do studenca izvirne besede iti.

Iz izgledov se vidi, kako lahko nemški jezik v kancelijah krivice uzrokuje, nedolžnega tare in krivičnega izpusti, in nasledek tega je nezaupnost ljudstva do uradnikov. Pogosto se sliši glas med ljudstvom: „Gospôda z lumpi derži“.

Kadar je človeku se kaj zakrivšemu precej kazni odločena, ko je pervikrat izprašan in zaslišan, je že še. Zná pa tudi biti, da je uradnik slovenske besede tako v nemški jezik prevodil, da bi drug sodnik, ki izvirne besede slišal ni, namesto zatoženca le pregreška krivega spoznal, ga pa hudodelstva krivega obsodil; pa vendar ker mu je po slovenski izvirni besedi z domišljijo obujeni miselski svet še dobro v spominu, ga vendar nemški prevod ne moti, da bi ga po krivem obsodil, če je slovenščini dosti kos.

Naj gré pa zatoženec nazaj v zapor in čez kakih 8 tednov spet na izpraševanje, o koliko misel je med tem časom uradnik imel — ena misel prežene drugo iz spomina v pozabljenost, le tû in tam je še kak ostanek. In zdaj naj vzame prvo izpraševanje, toda v nemški jezik prevajeno v roke in izvirnega je pozabil, in naj se je primerilo, da ga je napčno prevodil, ga bo tudi napek tolmačil, in zatoženca napek sodil, če ima tudi vse postave v razumu in spominu, ne pa v bukvah.

V pojasnjenje tega naj služi to: Neki kmet pripoveduje, da je bil dvakrat pri spovedi, toda pervikrat ni opravil. „Ko v drugič k spovedi pridem — pravi — me gospod vprašajo, kdaj da sem predzadnjikrat pri spovedi bil in kakošne grehe od tiste spovedi storil? Jaz pa rečem — pravi nadalje: „Saj veste duhovni oče, kakošne; saj sem bil pri vas pri spovedi“. Gospod so pa rekli na to: Ljubi prijatelj! jaz nisem vedil za tebe, da si na svetu, še manj pa morem vediti, kakošnih grehov si se zadnjikrat tukaj spovedoval. Zdaj pa — pravi — je bilo treba, da sem stare reči še enkrat ponovil in razlagal, dasiravno težko.

Taka se godí tudi z uradnikom in zatožencom.

Zakaj da je preiskovanec v zaporu, uradnik vé sicer na pamet; vseh okoljšin pa, ktere hudobijo zatoženca povikšujejo ali pa zmanjšujejo, uradnik ne more na pamet vediti, če bi imel tudi angeljsk spomin. Zato jih ima na belem papirji s črnilom zapisane, toda v nemškem jeziku. Pa godí se mu lahko kakor uradniku s Koritnikovo dekle,

ki ji besede: „Otroka sem s senom pokrila in na to sem se vsedla“, prevodi: „Das kind habe ich mit heu bedeckt und mich auf dasselbe gesetzt“. Pa ker mu v pervem zaslišanji beseda „na to“ še v ušesih doní, ji pervikrat vendar še bere, da se je na to, ne pa na-nj vsedla, kar mu dekla tudi poterdi; čez kakih sedem tednov ji le tolmači, da se je na-nj vsedla, ker beseda „na to“ mu je šla iz spomina, in po prevodu le še najti more, da se je na-nj vsedla. In ker dekla ne poterdi (kako bi to tudi poterdila?) ajdi spet v luknjo. Uradnik kolne: „Der bauer ist eine verfluchte rasse vom volke“; kmet pa: „Gospôda je vsa hudóceva“. Lejte take nasledke!

Godí se uradniku, ko zakonskemu možu, ki par volov na sejm žene in jih dobro prodá. Nato se snide s sestrosvoje žene in se ž njo pomenkova. Ker pa vidi, da ima sestra njegove žene lepo ruto okoli vratú, si zmislí in pravi: Jaz moram tudi svoji stari tako ruto kupiti, ker mi je vole tako dobro uredovala. Ker si pa možki ne razumejo, kaj je ženskim očem všeč, mora sestra kmetove žene ruto izbrati in kupiti, ktere pa kmet ne pogleda dosti ter jo spravi. Ker pa ponoči kasno domú pride, svoji ženi ruto pokaže, ki jo žena pri berleči luči ogleduje in ji močno dopade. Ker je pa njegovi stari ruta močno všeč, zato jo mož tudi sam pri berleči luči pregleduje. Pa ubogi revež! če hočeš vediti, kako lepo ruto si svoji stari kupil, jo pri belem dnevu in lepem solncu poglej, berleča lampica ti lepote rute ne pokaže. Uradnik pa, če hoče gerdobo djanja svojega preiskovanca in okoljšine, ki jo povekšajo ali zmanjšujejo, viditi, jo mora pri luči izvirne besede pregledati in presoditi, ne pa pri berleči luči prevoda: Kdor hoče čisto vodo resnice piti, mora do studenca izvirne besede iti.

(Dalje sledí.)

Slovenci, Nemci pa Avstrija.

Kdor nekoliko primeri stanje slovenskega ljudstva s drugimi izobraženimi narodi, mora valje spoznati, kako deleč smo mi Slovenci zaostali v vsakem oziru. Pa geslo sedanjega časa se glasi „Naprej“ in vreteno, okoli kterega se vse suče, je ideja narodnosti. Ta silni duh sedanjega časa terka mogočno tudi na naše vrata slovenske; on tudi nas vabi in kliče na polje narodne omike, narodnega razvitja; ostro nas opominja in svári, da ne bi nemarno zaspali zlatega časa sedaj, ko se vse okoli nas pomika, prizadeva in trudi za boljo prihodnost. Kdor zamudí, — pravi naš pregovor — mu ostanejo kostí. Oj stokrat žalostno bi bilo, ako bi mi Slovenci ta glas preslišali in za boljo bodočnost ne skerbili, ker ravno mi smo dosle največji siromaki bili.

„Resnica sicer oči kolje“, al vendar tudi „beseda ni konj“; ako bi rekel, ne posekel. Če ne bomo sedaj govorili, ko nam je solnce ravnopravnosti prisvetilo, kdaj pa bomo. Ako bi zmirom in zmirom svoje kervave rane zakrivali, se ne bi nikdar zaceliti dale. — Pa naj nikar nihče ne reče: „O, pa že spet to neumno pričkanje in ščevanje zavoljo jezika“, vedite, da ravno ta pravda je za nas „Lebensfrage“; iz nje nam bo prizviralo življenje ali pa smert; ona zasluži toraj vso pozornost našo. Národni jezik je jedro, je sredotočje, je perva „conditio sine qua non“ za omiko in izobraženje vsakega naroda, toraj tudi slovenskega.

Ako pa kar na debelo povemo to, kar mi mislimo, nam se ne sme zameriti, ker le predobro poznamo naše nasprotnike, da se ž njimi nič ne opravi, ako se jim krepko na perste ne stopi. Zatega voljo brez zamere! Mi smo „inimici causae“, ostanemo pa „amici personae“.

Tudi se ni bati, da bi mi Slovenci čez ojnice stopili in od ljubezni do svoje slovenščine oslepljeni mejo dostojnosti prekoračili, ktero smo dolžni drugim sosednim narodom, zakaj zgodovina vesvoljnega slovenskega naroda pričá,

da so Slovenci zmiraj raji sami krivico terpeli, kakor da bi jo drugim delali. Oni niso bili nikdar volčje nature, kakor njihovi sosedge, ampak jagujetove; jaguje pa se ne more čez noč v volka spremeniti.

Da se pa včasih tudi jaguje braniti začne, kadar mu dodija, kdo mu bo to zameril? Kdo bo tudi nam zameril, ako smo se sedaj, hvala Bogu, vendar že toliko zaveli, da smo si začeli braniti svoje proso. Pravi Božji volki bi mi bili, ako bi sedaj na noge ne stopili in ne zahtevali svojih pravic, ko se enakopravnost vsem narodom avstrijskim obeča ali deli. Da bi pa mi drugim narodom pravice kratili, za ktere se sami poganjamo, tega Bog varuj! Naša beseda je „vsakemu svoje“; mi nočemo biti nevošljivci; kar je nam ljubo, to tudi drugim privoščimo, ker dobro spoznamo, da samo na temelju enakopravnosti je mogoče „brüderliche Coexistenz“ za različne narode; le na tej podlagi morejo lepo napredovati in čvrsto se razvijati. Lep primer nam daja srečna švajcarska zemlja, v kateri živijo Nemci, Talijani in Francozi vsi skupaj, pa ne pometajo eden z drugim, ampak pustijo se vsakemu svoje.

Pomislimo pa, kako se je pri nas godilo in kako se še godi. Naša nemška in ponemčena gospôda si je v glavo vabila, da je njena slavna naloga, nemški jezik in nemško kulturo vse do sinjega morja razprostraniti; vse druge narodne življe so deržali ti odpadniki za mrtvo tvarino, katero bo še le nemški element oživil in počlovečil. Nemčijo so eni častili za edinozveličavno od časov sv. Cirila in Metoda do današnjega dné. Mi dajemo vso čast in hvalo nemški omiki; ona je visoko stopnjo dosegla med narodi evropskimi; iz nje kakor iz mnoge druge se moremo tudi mi mnogo lepega učiti. Nemške visoke izobraženosti, njihovih lepih umetnij in znanost velekrasnega jezika Göthe-ovega in Schiller-jevega tudi noben pravi Slovenec ne sovraži, marveč mi vsi ga visoko cenimo, morda še preveč.

Nobene hvale pa ne zaslužijo Nemškutarji med nami. Ako so oni nas kaj učili in izobraževali, so delali to tako narobe, kakor oni, ki je s svedrom kravo derl. — Vsa omika francozka, talijanska in nemška je prizvirala od starih Gerkov in Rimljanov; vendar ni še nikomur na um prišlo, da bi se morali Nemci in Francozi pogerčiti in polatinčiti, da bi se svojega barbarstva znebili, ampak Francoz je ostal Francoz in Nemeec je ostal Nemeec, pa ne več sirov in zabit, ampak omikan in izobražen. Naša nemška propaganda je pa vse drugačne „Tugendmittel“ iznašla. „Svojo narodnost je treba izslediti, svoj materinski jezik hlapcom, deklam in pastirjem prepustiti, sebi pa drugega tujega preskerbeti, potle še le bomo postali ljudem podobni“, tako so oni modrovali in še modrujejo. Vprašam, kaj niso taki ljudje podobni na las onim modrijanom, ki so bili hišo brez okenj naredili, potle so pa v vrečah svetlobo vanjo nosili? In taki možje, neprijatli a priori naše narodnosti in našega jezika so se od starodavnih časov v naši hiši pri bogati mizi gostili, domači sinovi pa so morali drobtine poberati, ako niso sami izdajavci postali, svoje narodnosti, v katero jih je Bog postavil, zatajili in se njim pridružili. Kdor se je izneveril svojemu rodu in Nemčarom se pridružil, temu so kmali tičice pele in rožice cvetele, in takih se ni nikdar manjkalo, — sreča jim zaspala! Zakaj na vrat na nos so se potem ponemčevanja lotili; jezero let in še več so dregali v našo narodnost. Da! še naših mest, vasi, gorá in rek niso pri miru pustili — nemški naši uradniki in ponemčene naše kukovice so nemške imena skovali za-nje, ker njihov žlahni jeziček ni mogel ali pa ni hotel izgovarjati naših domačih imen, ktere nam je ljubi Bog dal ravno tako, kakor Nemcom nemške. Pa kar se njim lepo vidi, to nam sramoto in kvar dela. Te vcepljene nemške imena so namreč za nas gnjile jagode na lepem grozdu slovenskem, ktere še svoje zdrave sosede habijo in kužijo.

Kaj pa cirilica? Oh, duša me boli in serce mi plače vselej tuge in žalosti, kadar se le spomnim naše svete

cirilice. Oj, Slovenci predragi! mi smo bili lepo začeli. Kadar so sosedni narodi, bi rekel, še v mišji dlaki bili, ko njihova domača književnost še spočeta ni bila, je nam ljubeznjivi Bog poslal žarko solnce svitlega dné po naših svetih apostolih Cirilu in Metodu. Naše ime je Slava, naš porod je bil Slava, ali žalibože, naša rast ni bila Slava, kajti cirilico in ž njo vso našo srečo dušno in telesno je zavist nemška iz dežele iztirala, da ni bilo ostalo od nje ne sledú ne tira; še ime se je bilo zgubilo. Več ko 600 let so potem naši prededi ostali brez vse dušne hrane. Prišli smo bili s konja na osla, ker nismo imeli niti katekizma, niti evangelija, niti sv. pisma; v našem jeziku se ni nič pisalo, nič bralo, nič učilo, — on je ležal „v zemljo zakopan talent“. Še le verske homatije Lutrove so ga bile sopet na dan spravile. Luter Martin je namreč oče sedanje kajževne nemščine; njemu se imamo tudi posredno zahvaliti, da se je naša slovenščina prebudila iz šeststoletnega spanja. Lutrovo krivoverstvo se je bilo vendar kmali iz dežele iztiralo, njegovega jezika pa se naša inteligencija oberočke poprijela, njega ona ljubi, njeguje in v zvezde kuje še dandanašnji, novoizbujena slovenščina pa, naš mili materinski jezik, je ostal zapuščen, ko zerno, katero pade na terde tla, pa od mraza in suše konec jemlje. Začele so se šole zidati, pa kaj so bile, vas prosim, vse šole? nič družega ko nemške „Pflanzanstalten“! Ako se je kako dete prederznilo v svojem maternem jeziku kaj spregovoriti, je moralo — exempla sunt odiosa — nositi „den windischen Esel“ in Bog vé vse kaj. — Prišlo je leto 1843, rojstno leto naših „Novic“ — nova dôba za slovenščino. „Novice“ so kmali vpeljale sedanji Gajev pravopis, kateri je vse polno krivopisov: Dajničico, Metelčico, Bohoričico, hervaške in dalmatinske krivopise spodrinil in skora vse katoliške Slovence pod en klobuk spravil. Vendar neki ljudje še dandanašnji mrtvih pri miru ne pusté; oni se derzé pokojne Bohoričice terdovratno ko judje starega zakona. Drugi judje pa, ki nočejo biti „Freunde des Rückschrittes“ se še dandanes spakujejo, in na vse miljene viže napenjajo, kako bi svoje in svojih rojakov slovenske priimke opilili in zasukali, da se ne bi nemška ali talijanska usta, uha in oka nad njim pohujšale.

Čudno je vendar, da teh gospodov nič ne spreoberne. Dandanašnji, ko je narodno čutje tako silnomogočen faktor postalo, bi vendar enkrat že plajšče po vetru obrnili, in se spoznali pred celim svetom za to kar so; pa ne, oni ostanejo terdokorni staroverci, se nečejo nikakor ločiti od tujega perja in mislijo, da bi tudi za vse Slovence najbolje bilo, ako bi posnemali ponemčene Korošce in Štajarce, se pohrastili in tako „sauber“ ljudje postali. Da smo sedaj tako malo čislani, pravijo oni, izvira od tod, ker smo terdi Slovenci. Le pustimo naše slovenstvo, kterege nihče nič ne obraja, ločimo se od svojih napol divjih bratov Slovanov, zakaj od njih se bomo malo lepega navaditi mogli. Če bi se pa ponemčili, pravijo, bi se pridružili silno mogočnemu, učenemu in slavnemu nemškemu narodu; široke vrata bi se nam odperle do vseh učenost in znanost; nastopila bi za nas zlata doba.

Naj bi vendar taki modrijani pomislili, da ima vsak narod pravico do svojega obstanka in do svojega razvitka in da le v tem more tečno napredovati. Sama Božja previdnost je mnogotere različne narode ustanovila, kdor se toraj temu ustavlja, se punta zoper Božje naredbe in zoper narurne postave. Ah, gorje narodu, ki pride takim metamorfozirovcem v roke. Če bi mogel narod svojo narodnost zavreči in tuje se poprijeti tako lahko kakor se suknja sleče in frak obleče, naj bi že bilo, al cel narod se ne dá nikakor tako lahko v drugega prestvariti in sam sebe umoriti. Sama natura se protivi zoper tako nenaravno početje. Rod za rodom hira na duši in na telesu; več sto let preteče, preden se nazadnje v kaj kilovega, polutanskega spremeni. Duševna hrana, ktera se mu ponuja, se ga ne

prime, mu ne tekne, ampak v želodcu mu obleži in mu grize počasi nit življenja. (Dal. sl.)

Ali je ob Kolpi še kje navada rakom žvižgati?

Odgovor na vprašanje.

Pisavec sledečih verst ni ravno na Vinici, kjer po Valvazorjevi terdbi rakom žvižgajo, vendar ni predelec od ondod; biva sedaj ob bregu Kolpe in je sosed Vinčakom, pa cele štiri leta ni ne enkrat čul, da bi se kje rakom žvižgalo. Bil je pisavec teh verstic tudi že več potov na Vinici, pa ni bilo ne duha ne sluha o tem. Uprašal sem nalaš človeka, ki je na Vinici doma, ali ondi res rakom žvižgajo, kadar jih lovijo; nasmeja se mi in zaterdi, da ni nikdar o tej reči kaj čul. Valvazorjeva pravlica, da se rakom žvižga, je tedaj ravno tako prazna, kakor ona, da na Notranjskem krog Cerknice hudič polhe pase. Mogoče, da je kdo kaj takega v šali govoril, in Valvazor, ki je marsiktero kvanto pobral, je verjel tudi to. Znal bi vam, dragi bravci, od družih rakov kaj povedati, ki pogostoma na Kolpi prihajajo. Ti pa so keršeni, se ne lovijo na žvižgo, ampak na cvenk in poliček; šipavnice imajo take hude, da našim brežanom meso do kosti poščiplatejo; so prav prederzui in nehvaležni; ko v kakem kraji, kjer je gospodar čez mero dober in poterpežljiv, dobijo kapljico dobrega vinca, odlazijo rudeči, ko kuhani raki. In — v zahvalo dosti potov one, ki so z njimi pri obedu sedeli in kako resnično, dasiravno ostro izustili, na dalječ krog raznašajo. Privadili so se pa tako po naših pečinah in sterminah, da jih je kaj težko odpraviti, celo nemogoče je, se jih znebiti. Kakošnega plemena so ti raki, naj bravci sami ugibujejo.

J. Z.....n.

Dopisi.

Na Dunaji 20. januarja. C. — Ktere politike naj se Slovenci deržimo gledé na notranjo uredbo našega cesarstva? Najpred bodi nam sveto ustavno s cesarskim diplomom od 20. oktobra p. l. dano pismo in Bog ukrepi in razsvetli visoko cesarsko vladarstvo v ohrambo edine, mogočne in vsem narodom enako pravične Avstrije, da bi vkljub vsem nasprotnim prizadevam Magjarjev od njega kar za las ne odstopilo! Toraj deželni zbori za domače reči, deržavni zbori iz nemško-slovanskih deželnih zborov za reči nemško-slovanskim deželam občne, in zadnjič občno deržavni zbor za celo cesarstvo z Ogri vred. Na vseh teh zborih — razun koroškega in štajarskega — nam se v narodnih rečeh ni treba velike krivice bati, pa tudi koroški in štajarski Nemci, če Bog dá, nam ne bodo hotli v sedanjih časih občnega izobraženja skaze delati. — Če bi se pa tudi cesarski diplom imel spremeniti, kakor se nekteri dunajski časniki že derznejo svetovati, mogoče je dvoje; namreč ali popustiti nemško-slovanski deržavni zbor in na njegovo mesto po neposrednjih volitvah sklicati po vseh nemško-slovanskih deželah zedinjeni zbor na Dunaji, ki bi bil, kakor pravijo, ogersko-erdeljsko-hervaškemu zboru v Peštu kos, ali pa razdeliti vse dežele ta stran Litave reke na tri ali štiri kose, katerih vsak bi imel po en deželni zbor, namreč: poljsko-rusinske dežele z Bukovino; dežele česke krone (Česko, Moravsko in Sleško), tako rekoče nemške dežele od Tirola tjé do morja jadranskega in zadnjič morebiti še čisto laške dežele. Ktero izmed obojega hočemo mi Slovenci poprijeti? Naši bratje Čehi, katerim bi zadnja uredba ugodnejša bila, naj nam ne zamerijo, da nas živa skerb za našo narodnost silí očitno povzdigniti glas svoj za zedinjeni zbor iz vseh nemško-slovanskih dežel na Dunaji, ker na tem je slovanska večina nedvomljiva; nasproti pa bi mi Slovenci v zboru notranje, dolnje in gornje Avstrije s Salzburgom in Tirolom še čerhniti ne smeli. Ta predel

bi se sploh imenoval „Deutsch-Oesterreich“ in Slovenci bi čisto zginili iz očitnega pozorišča. Toda še enkrat bodi rečeno: ni treba ne enega, ne drugega, temuč cesarski diplom naj se na vse strani odkrito in resnično izpelje, in Bog bode blagoslovil Avstrijo.

Iz Kastva v Istri 18. jan. F. R. — Nedavno sem bral v talijanskem časniku „Sferza“ dopis iz Dalmacije, spisan od nekega prenapetega Talijana. Revše se nopenja kakor Ezopova žaba, reglja in naskakuje Zagreb in vse Horvate, ker si Dalmacijo pridružiti želijo. Silno nagovarja Dalmatince zoperstaviti se združenju, rekši: da se iz Zagreba nimajo Dalmatinci nič dobrega nadjati, izobraženosti ne, obertnosti ne, blagonosnih postav tudi ne. Vpraša nadalje strastni dopisnik Horvate: „Kdo vam je dal pravico, Dalmacijo za svojo spoznati, morebiti zgodovina? To so le vaše domišljije!“ — Da je pa dopisnik ragljač brez logične doslednosti, sam dokaže, ko pravi: „Enak nam je jezik s Horvati, vsi smo enega roda, vsi smo Slaveni; al vsakemu je znano, kako revno, siromašno je dalmatinsko ilirstvo, nasproti pa kako lepo napreduje dalmatinsko Talijanstvo, dasiravno „vrinjeno“, al več sto let srečno gospodovajoče; moralna smert bi objela domovino (Dalmacijo), ako bi se tū počelo spodkopavati talijanstvo!“ — Ker ste Dalmatinska in Istra dve nesrečne sestrici, vprašam dopisnika Talijana: Kdo nek je kriv, da je pri nas ilirstvo zaostalo in za toliko osiromašelo, da se ga sramujete? Slak talijanstva je tega kriv, in gerdo je, da se posmehujete revežem ravno po vas vpadšim v tako siromaštvo. Al dosti nam je, da sami spoznate, da ste le prišlici na zemlji slavenski. Kako da se nočete od nas slavenskega jezika učiti, od nas pa terjate talijanski jezik, ako hočemo biti izobraženi? Znaš li dopisnik dalmatinski, zakaj ne strashiš s svojo propagando Zagreba? To sam poveš rekoč: „Da Zagreb vse nehorvaško preganja!“ Al tudi o tem se motiš, ker Zagreb le pravično reč zahteva: kdor hoče domač kruh jesti, mora tudi domač jezik znati, — ne preganja pa nobenega poštenega človeka iz svojega naročja. Vadite se tedaj med nami našega jezika in ne mislite, da vam bo vedno nepotreben! Hvalite se Talijani, da ste nam vpeljali vso izobraženost; al dokažite nam, da ste nam prinesli srečo, blagor, obertnost, rokodelstvo, poljedelstvo, mornarstvo, in gotovo vam bomo hvaležni. Niso li Iliri že davno pred vami mornarili? Koliko je v Istri poljedelstvo in vse drugo po vas na bolje prišlo? Mnogo smo pa ravno po vas zgubili. Siromašni ostanki so svedok našinstva! V mnogih cerkvah primorske Istre med Talijani se še vedno ilirski pojó evangeli in berila. Smo li mi to vpeljali v talijanske cerkve, ali so se oni poslužili našega kerstilnega kamna? Smo li mi prekovali talijanske mestne imena v ilirske, kakor na pr. Pedena v Pičan, Pisino v Pazin, Albona v Labin, Citanova v Novigrad, Villanova v Novavas, Verteneglio (pod beneško republiko Ortononegro) v Čeraivert, Rozzo v Roč, Portole v Operto, Muggia v Mile, Lonche v Loka, Parenzo v Porečje itd.?? Mi nismo imeli nikdar in nikjer takih nakoval ne takih kovačev. Ker sem ravno govoril o Porečji (Parenco), naj dostavim: da ravno tū, kjer se hlinijo za najhuje Talijane, ravno tū so slavni škof dr. Juri Dobrila za potrebno spoznali ter premodro zapovedali, da imajo vsi duhovni ilirski jezik znati, in sami so počeli v neki podružnici keršanski nauk ilirski učiti, in dosti poslušavcov so imeli. Slava takemu rodoljubu! — Najčisteje se je ohranilo ilirstvo v nekdanji teržaški in v oddelku nekdanje pulske (Pola) škofije, to je, v Liburnii. Da se je v teržaški škofiji od leta 1831 do današnjega dne za slovenske šole tudi mnogo storilo v težkih okoljšinah, je jasno ko ribje okó. Zato čast našim slavnim cerkvenim predstojnikom, ki znajo ladjico premodro voziti, varno ogibaje se talijanske kakor slavenske morske pečine. Al današnji silni čas ne zahteva od nas samo vpeljavati vse koristno med naš narod in najdeno na boljše spravljati, temveč tudi zgubljeno verno iskati

omenjeno bolehanje, bi bil pa previdil, da ni pomagalo zagovarjanje, ampak le zdrava volovska natura.

Potem sem moža prašal, če se ne boji greha, da verjame take vraže. Pa mi odgovori: „Kaj se bom greha bal? Stari Gabrovec zagovarja le v imenu svete Trojice in v imenu nekaj svetnikov. Če Bog ne pomaga, kdo pa bo? Če pomaga, je prav, če pa ne, pa jez tudi ne morem. Pravijo pa tudi, da sicer pomaga tudi prazna reč, če ima človek le res terdno vero, da pomaga“.

Tako je zagovarjal mož, ki terdi, da ne verjame nobene vraže, svojo vražjo vero in tolažil lastno vest.

Gada, nevarne živali, ki je v stanu, družim živalim v malo trenutkih izpihati luč življenja, se derži življenje, da je kaj. V žganji živi več kot dve uri. Če se dene pod zvon zračne sisalke, in če se mu izpod zvona zrak izserka, živi vendar celi dan v tacem prostoru, kjer ni zraka in kjer druge živali kar hipoma poginejo. Tobakov sok ga pa kmalo konča, pruska kislina pa kar h krati, gotovo tudi kloroform in éter.

Pozimi se spravi gad v zidovje, groblje, med listje in mahovje, v votle drevesa ali v mišje luknje več čevljev globoko v tla, in spi, pa ne terdno. Od spomladi naprej pa živita on in ona navadno skupaj. Poleti se trikrat leví in ona verže kake 3 mesce po pohodu, mesca julija ali avgusta 10 do 25 živih mladih, ki so 6 do 7 palcov dolgi in ki so že pri rojstvu oboroženi z nevarnimi strupenimi zobmi. Čez 7 let so doraščeni. Teh sedem let se redijo od červov, gašarc itd.

Nekdaj so rabili gadovo mast za zdravilo, in poznam živinskega zdravnika, ki marsikako živinsko bolezen „cajta“ s kadilom z gadovo mastjo — ali saj pravi, da jo ozdravi, meni se pa zdi, da kjer gadova mast pomaga, bi živina ozdravela tudi brez nje. (Konec drugi pot).

Mlačnim rojakom v prevdarek.

Sedanjega časa klic je: omikajte vse ljudstvo, požlahnite mu čutstva, razbistrite mu um, podučite ga, razsnujte mu po pametni poti vse dušne moči, ker edino omika ga more peljati do blagovitosti, do sreče. — Omika vsega ljudstva torej (ne samo nekterih verst ali stanov, kakor je bivalo nekdanj) velja po sedanjih zapopadkih za najplemenitejši cilj in konec, za kterelega naj se poganja kakor državno vladarstvo tako tudi vsak resnični ljudomil. — Kdor čerti ljudsko omiko, sovražnik je veka sedanjega, sovražnik je človeštva in uma po Bogu prejetega.

Do splošne omike pa vemo vsi, da pelje samo ena in edina pot, namreč poduk, živi poduk z besedo in v djanji. Brez vzrejanja in podučevanja ni nikakoršne omike, ni nikake dušne razsnove.

Vsak človek tedaj, vsak narod, vsak vladavec, ki v resnici ljudske omike išče in želi, mora prijati za ta edini pomoček, namreč za poduk. — Kdor se ustavlja podučevanju ljudstva, gotovo ni in biti ne more prijatelj ljudske omike, naj se še tako roti in priduša, da je!

Zdrava pamet pa in skušnja tisočletna učite, da se posamni ljudje in tako tudi narodi ne morejo omikavati in podučevati kakor z razumljivo materno besedo. V nerazumljivem jeziku se še nikdo ni naučil ničesar; kajti nerazumljiv jezik in pa nikakoršen jezik je eno. Po jeziku, po govoricu pa se človek loči od živine néme. — Omika, podučenje, izobraženje narodov se ne dá doseči kakor v lastnem narodnem jeziku, in kdor si v resnici želi ljudske omike, mora tudi želeti in podpirati narodni poduk. Kdor je zoper podučevanje v narodnem jeziku, sovražnik je ljudstva in njegove občne omike!

Da je pa mogoče, ljudstvo v njegovem jeziku učiti in omikavati, neogibna je potreba, da je ta njegov jezik tudi za to, to je, da je po pravilih slovnice uglajen in za djansko življenje razsnovan, da je pravilen in besednat.

Takošen pa — to nam pamet kaže in skušnja izpričuje — ne more biti nikak jezik, če se mu ne dá primeren prostor, v katerem se smé svobodno gibati, prostor, ki obsega vsaj vsakdanje življenje naroda, — in pa poleg tega še, če ga vlada saj nekoliko ne podpira.

Nikoli se še ni jezik ugladil in na neko višo stopnjo povzdignil brez učenih, ki so v njem učili in pisali, brez gosposk, ki so v njem postave zverševale, pravico sodile in z ljudstvom opravila obravnavale, brez duhovnov, ki so v njem besedo Božjo razkladali, in zadnjič brez dobrotne podpore državnega vladarstva, brez brambe državnih postav.

Jezik tacega naroda, kteremu se tu naštetje opravila godé v drugem, tujem jeziku, ostane neotesan in sirov, in z jezikom tudi narod sam, kajti v jeziku se tako rekoč odsvita ali kakor v zerkalu odbija podoba narodnega duha. Sirovi so bili ogerski narodi, dokler je vladala latinščina, sirovi so narodi po Turčii razsejani itd. Kakoršen jezik, takošen narod in ni ga na svetu omikanega naroda, ki bi imel neuglajen, terd in rod jezik, in tako tudi narobe. — Omikanega naroda torej ne more biti brez razvitega in uglajenega jezika, jezik pa se ne more razsnovati in ugladiti, če se mu raba in veljava v narodnem življenji, namreč ne le domá, ampak tudi v občini, v šoli in cerkvi, pred gospósko in sodbo krati. — Torej, kdor hoče pravo ljudsko omiko, mora prizadevati si zato, da se ljudstvu jezik razvije in ugladi, mora tedaj jeziku dati neprikrajšano veljavo ne samo domá, ampak tudi v občini, v cerkvi, šoli in pred gospósko. Kdor hoče narodni jezik pregnati od tod, ali ondi veljavo kratiti mu, ta krati ljudstvu samemu življenje! Kdor zahteva, da bi ljudstvo v tujem jeziku molitve opravljalo, besedo Božjo poslušalo, po šolah učilo se, s sodnikom in postavljencom gosposke sploh opravilo imelo, postave in ukaze prejemalo, — ta ni prijatelj občne omike in narodne sreče, — nikoli ne bo dosegel omike in izobraženja vsega ljudstva, in takošnih naj se narod boji kakor strupene kače, ker oni so — hoté ali ne hoté — najhujši njegovi sovražniki!

Naj se vzdigne kdo, naj preterga če more samo en klep iz tega ravno razvitega lanca! Če pa ne more, naj spozná in spoštuje neomajljivo podlago, na kateri presveto rodoljubje stoji!

Sedanja doba je silno imenitna tudi za slovenski narod in njega pravice. Ne samo očitno nasprotovanje, že samo mlačno deržanje in molčanje je greh slednjemu, kateri bi po svojem stanu izobraženju lahko pripomogel k temu, da rečene pravice obveljajo.

Slovinci, Nemci pa Avstrija.

(Dalje.)

Pa to neslano potujčevanje je pri nas čisto nepotrebno in pregrešno, prvič že zato, ker naša lipa ima tako krepke koreninice in žilice, da se ne dá tako lahko metamorfozirati in pohrastiti. Tisuč let in še več se je naš narod branil, pa se bo še, če bo treba; zakaj njemu je slovenščina tako prirastla, da je ne dá tako hitro iz rok, kakor naši severni slovenski bratje, ktere je nemška kultura v kratkem času požerla in zadavila. Sedaj so oni taki polutani, da ne marajo za-nje ne Nemci ne Slovenci. Razun tega pa, da bi se germaniziranje slovenskega ljudstva težko težko izpeljati dalo, je to delo povse nepotrebno drugič tudi za to, ker lipa, ako se lepo razraste, je sama na sebi tako krasna, da se hrasta malo vstraši, da je lé tuji elementi ne tlačijo. Ali tlačili so jo in jo še tlačijo, in to je krivo bilo, da se nam ni mila naša slovenščina visoko povzdignila in lepo razcevela; naši protivniki so vès redivni sok iz nje izvlekli in tako njeno rast zavirali. Ž njimi je potegnulo tudi dosti domačih največ za — ljubega kruhka voljo! Onda, Bogme, ni čuda, da je naša siromašna lipa hirala in

komaj životarila. Od ene strani so nas siromake titulirali s „bindische Esel“, od druge s „ščiavo“, Dalmatinci so postali „Mørlaki“, Srbliani „Serven“, Čehi „Stockböhmen“ in naši junaški bratje Horvatje so bili „Saukroaten“.

Pa vendar naj se nikar nihče ne boji, da bi mi Slovenci slabo s slabim povračali; zakaj, čeravno nismo Nemci, smo vendar pravi kristjani; mi nismo nikakovi maščevavci, nikakovi rogovileži; mi terjamo samo to, da se nam dá, kar je našega, in da naj nihče več ne drega v narodnost našo, pa bomo tudi vsakega radi pri miru pustili. Da tuji jezik narodno omiko jako zakasnuje in ovira, to je pač jasno ko beli dan; od tega se je tudi dosti govorilo v poslednjem državnem zboru. Vsi gospodje, ki so bili tje pozvani, so to skoraj enoglasno poterdili; ali so bili tudi oni „Partei-gänger?“

Tuji jezik napravi tudi med gospôdo, ki se ga poprime, in med prostim ljudstvom, ki se ga neče ali ne more poprijeti, globoko jamo. Odpadnikom ne manjka ko tičjega mleka; al tužni narod ostane zapuščen v temi in v blatu. Ljudskih šol se nam sicer ne manjka, pa večidel niso naše. Slovenci so za uk prebrisane glave; pa kaj jim pomaga ta dar Božji, ako ga ne uživajo tečno? Naj se naše šole toraj še tako pomnožujejo, ako ne bodo drugače osnovane, kakor so bile dozdej, bo naše ljudstvo vedno sirovo in siromašno, pokvarjeno s tujim duhom. Za uk prebrisana glava bo ostala v zemljo zakopan talent. Narodnost naša se nam bo čisto spodkopavala na naše stroške in iz čeverstih Slovencev se bo naredilo na vse zadnje pol tiča pol miši; žival, ktera nikomur ne dopade.

Da ne bi pa Vam zašli v prevelike gorečnosti, je treba, da se predobro posvetovamo, kako bomo hodili, in katerih potov se ogibali, zakaj na cesti, ktero bi nastopili, se lahko zaide. Preden se toraj na nov pot podamo, ozrmo se še enkrat nazaj na pot, kterege smo dozdej storili; pomislimo, kako se je našim starim prededom godilo, in kaj smo že mi vse doživeli. To nam ne bo odveč, ker prešlost je ključ sedanjosti in zerkalo prihodnosti.

Da se je pa tako slabo z nami postopalo in se še postopa, naj nikar nihče same vlade toliko ne krivi. Naš prejšni cesar Ferdinand, kteremu daj Bog srečo in zdravje, ko je bil leta 1848 pravične želje in prošnje svojih podložnih zaslišal, je mahoma novi pot enakopravnosti nastopil, ki pelje po lepi ravnini brez klancov. — Avstrija je zadobila ustavo ali konstitucijo, iz ktere so izvirale enake pravice in enake dolžnosti za vse narode celega cesarstva. Vsak narod avstrijski je zadobil pravico, izobraževati se in napredovati v narodnem duhu, toraj tudi — naše slovensko ljudstvo. — Kakor gorko spomladansko solnce terde zemlje krilo ogreje, ter nebrojne rožice iz zemlje privabi, tako je budila mila Slovenija verne sinove svoje iz tisučletnega spanja.

Napred, napred, hajd Slovane! iz duboke tmine
Danak nama bjeli svane, sva opakost mine!
Korak, korak za korakom itd.

Taki in enaki glasi so se orili in razlegali po krasnih planjavah slovenskih in stoterno so odmevali v sencih navdušene mladeži slovenske. Onda smo živo spoznali, koliko da smo zaostali za drugimi narodi; pa naši iskreni domoljubi se niso vmišljali, kaj bi storili, ampak hitro so se dela lotili. V kratkem času bi radi vse rane zacelili, ktere nam je neugodna prošlost zasekala. Prikazalo se je v tem hipu mnogo časopisov na polji slovenskem, kteri so se vsi čversto poganjali za našo reč. Lipa slovenska, čeravno jako ranjena od zunaj, je bila vendar hvala Bogu! svoje korenike pod zemljo še popolnoma zdrave ohranila, v kratkem času se tako lepo razcvela, ko poprej nikdar.

Ko je naš sedanji svitli cesar Franc Jožef nastopil vlado, je obljubil ustave se deržati in vsem narodom pravičen biti. „Enake pravice, enake dolžnosti za vsakega“ to so bile njegove zlata vredne besede, ko je pričel vladati.

Al kervavi pulti, sovražtva narodov do narodov in mnoge druge homatije so zaterle mlado klico ustavne cvetlice.

Svitlo zoro bolje prihodnosti, ki nam je bila komaj prisvetila, so kmali temni, černi oblaki zakrili.

Možje namreč iz stare šole, med kterimi se ni manjkalo tudi takih, ktere je ravno leto 1848 na visoke časti povzdignilo, so hitro plajšče po novem vetru obernili, kterege so sami napravili bili. Prava sreča in blagostanje narodov avstrijskih je bila njim tern v peti. Iz razvitka in izobraženja različnih narodov avstrijskih na narodni podlagi so ti možje, med kterimi je minister Bach zvonec nosil, prerokovali gotovo pogubo Avstrii. Začeli so torej ojestro centralizovati, in sicer v nemškem duhu. Pozabili so oni, kako se je Avstrija naredila; pozabili, da so njeni deli čisto različni; pozabili, da so nektere dežele avstrijske pred malo časom še samostojne in mogočne bile, pozabili so, da se Avstrija bistveno razločuje od vseh drugih držav in da se ne dá nikakor taka „Einheit“ skovati kakor jo imajo Francozi. — Vsako drugo deželo derži namreč skupaj kako edinstvo, postavimo, edinstvo povestnice ali vere ali narodnosti. Vsega tega pa ni pri nas. Al ti možje so na vse to pozabili ter začeli z vso silo Avstrijo centralizovati, izobraževati v nemškem duhu. „Samo s pomočjo nemškega jezika se bodo dali razni narodi avstrijski zediniti in skleniti v „eine deutsche Grossmacht“. Te nesrečne parole, čigar nasledki se sedaj preočitno kažejo, se je moral vsak deržati, če ne, se je reklo, da ni cesarjev prijatelj.

Da je vse to domače in tuje zopernike naše mile slovensčine jako razveselilo, ker bilo je to voda na njihov mlin, se lahko zastopi. Zdaj so bili ti možje še le prav v svojem elementu. Njega, ki je ljubil svoj narod in svojo mlado domačo literaturo, je visoka gospôda po strani gledala. Ako je samo besedico v imenu zatirane materinščine čerhnil, je bil valje „ultra“, „übertrieben“, „fantast“, „puntar“ in Bog vé kaj. Svoj narod in svoj materinski jezik ljubiti so oni deržali za največje grehoto, čeravno se ta ljubezen tako lepo ujema z našo sveto vero. Tudi Mozes je ljubil svoj narod, svoje ljudstvo izraeljsko gotovo iskreno in goreče, še bolj ko Egipčane, pa vendar ne beremo od njega nikdar nikjer, da bi se bil Bogu zato zameril. Če se pa sedaj samo Nemci kakor nekdej Izraeljci derže za „izvoljeno“ ljudstvo, se jako motijo, ker v novem zakonu so vsi narodi izvoljene ljudstva, in Bogú ni nemščina nič bolj mila in draga ko naša slovensčina.

Pretekli žalostni čas je imel vendar nekaj dobrega v sebi. Pokazali so se namreč pravi domorodci. Čisto zernje se je ločilo od plev, pseudorodoljubi so odpadli. In ravno oni, ki so poprej najbolj kričali in se ustili s svojim rodoljubjem, so najprej plajšče po vetru zasukali ter nam največjo sramoto delali, ne samo domá, ampak sramotili so slovensko ime tudi po drugih deželah. Sreča je zaspala takovim kukovicam! Oni pa, ki so verni ostali svojemu rodu, so morali po ternji in ojestrem kamnji se mučiti na književnem polji slovenskem.

V tem pa, ko se je civilizacija, to je, „ponemčevanje“ Avstrije na vso moč pospeševalo in razprostiralo na vse kraje velikega cesarstva, smo se čedalje bolj zapletli v zadrege. Cena srebra je zmiraj rastla, cvancike so popolnoma zginile, šestice je bilo zmiraj manj, papirja zmirom več; zavoljo novega denarja in pomanjkanja drobiža je vsa trgovina nekako zastajala in obnemogla. Vsak pameten Avstrijanec je vidil in spoznal, da iz te moke ne bo kruha. Pa možje, ki so zvonec nosili, so terdili, da so vse to neogiblivi nasledki ojestre „centralizacije“, ktera se mora po vsaki ceni doveršiti in speljati, če hoče Avstrija lepšo prihodnost imeti. Ta nesrečna centralizacija je tudi potrebovala celo armado drago plačanih uradnikov in silno mnogo vojaštva, zato ni čuda, da so davki neznano visoko narastli. Ker se je zavoljo birokratičnega centraliziranja vredila na-

rodnost ne samo nam, ampak vsem Nenemcom avstrijskim, se je porodilo obče nezadovoljstvo med narodi.

Na totem žalostnem potu smo pa prišli nazadnje v take rebernice, da se ni dalo nikakor več naprej. Cela državna mašina je grozila se ustaviti.

Kaj je bilo storiti? Naš svitli cesar in kralj pozove k sebi na Dunaj veljavne može iz vseh krajev naše velikanske Avstrije, ter jih za svét vpraša, kaj da bi bilo storiti. Brez vsega straha, prav odkritoserčno in slobodno so govorili in v nobeni reči nič ne prikrivali. Živo so popisali cesarju žalostni in tužni stan njemu od previdnosti Božje izročeni narodov. Dokazali so, da sedaj obstoječi sistem ne smé in ne more nikakor več obstati, če ne, nam preti gotova poguba; zakaj strune so strašno napete, in ni jih toraj varno še bolj napenjati. Ako se bomo te nesrečne sedanje politike še držali, so djali, ne bomo prišli nikdar na suho. Proti vodi ni moč dolgo plavati; treba je tedaj, da pri vladanji se udeležva tudi ljudstvo in da se ozir ima na različne narodnosti avstrijske, ki se ne dajo ponemčiti, ampak bi rade v narodnem duhu napredovale kakor Nemci. Samo iz sreče in blagostanja pojedinih narodov avstrijskih se bo dala terdna in mogočna Avstrija osnovati, drugač pa ne. Da se bo to doseglo, so nazadnje skorej vsi svetovali, naj se vernemo, če je mogoče, na leta 1848 speljano cesto, katero pa bo treba, ker je bila takrat v naglici narejena, nekoliko prenejati. Ti možje so se razšli vsak na svoj dom, in kmalo potem se je na Dunaji zabliskalo; poknila je zora, temni oblaki, ki so nas toliko časa obdajali, so se začeli razvlačiti; iz cesarskih rok nam je dva dni po sv. Luku prisvetila diploma 20. oktobra pretečenega leta 1860. (Dalje sl.)

Nekoliko od velike potrebe, da se slovenski jezik v uradnije vpelje.

(Dalje).

Še en drug velik uzrok nezaupnosti ljudstva do gosposke so tudi davkovske bukvice med Slovenci v nemški besedi. Ko bi te bukvice po domače vredjene bile, bi tudi več nezaupnosti prestregle in marsiktera pritožba bi se odvernila, da ljudje nič prav ne vejo, koliko da imajo davka.

Zatoraj, gospodje, ki bote udje deželnega zbora, skerbite, da tudi naš narod zadobi pravice, ktere pred Bogom in svetom vsakemu narodu grejo, in potem bodo davkovske bukvice drugač vredjene. Naj bi po moji menitvi in morebiti tudi po menitvi velikih drugih, tako narejene bile, da spredaj na davkovskih bukvicah naj bi vsak kmet imel v slovenski besedi zapisano prav za prav, koliko da ima od svojega zemljiša davka. Potlej naj bi pa v bukvicah, s kterimi se davek plačuje, tista postava, ki v ozir davka to leto velja, v slovenski besedi zapisana bila, na priliko tako: „Pravega davka je toliko, in v ozir te in te cesarske postave od vsacega goldinarja toliko več, tedaj celi znesek toliko“.

Naj bi bil v davkovskih bukvicah spredaj zadnji obrok (brišt) napovedan, do kdaj da ima kmet davek plačati, da mu ne bo treba kazni plačati.

Toda ta obrok naj bi ne bil samo po dnevu mesca po pratiki naznanjen, ampak po kakem njemu znanem svetniku, kterega spomin se tistikrat obhaja. Zakaj kmet svoje mesce večidel le po luni šteje, ne pa toliko po dnevnih praktikah. Kmet ima svojo posebno pratiko, ki jo na pamet zná; on dobro vé, koliko tednov je od sv. Jurja do sv. Mihela; on dobro vé, koliko tednov in dni je od sv. Mihela do sv. Martina in tako skozi celo leto. Tako pratiko ima kmet, ki mu je tako gotova, ko pratika po sončnih mescih.

Naj bi zadnji obrok, davek plačati, tako povedan bil koliko dni pred ali po sv. Lukežu, da je zadnji obrok, davek plačati, da kazni ne zapade. Se vé da mu je

včasih tudi od gosposke po beriču pri farni cerkvi oklicano, da „zdaj je zadnji čas, da se davek plača; ali pa od tega in tega dué se vam že kazni nabera; hitro nesite, da ne bo treba toliko kazni plačati!“

Pa to je lahko reči, ali težko storiti. Kmet je sicer že pred prodal tele, prešiča ali kako drugo živinče, pa nekaj dnarja je precej dobil na roko, za nekaj naredita obrok do tega in tega dné, da bo gotovo še drugi dnar dobil, ker ravno ta čas mu bo treba davek plačati. Pa ker ima kmet svojo pratiko, gosposka pa svojo, se primeri po zgolj zmoti kmeta, da je gosposki obrok pred, kakor kmetov, in zdaj hodi kmet za dnarji, kakor z lučjo, pa še dostikrat nima za kaj soli kupiti. Ko tako včasih kmet zadnji obrok davek plačati zamudi, da kazni plača, pa toži, da je gospoda prašal, kako je to, da mora kazni plačati, pa da odgovor dobí: Prašat pojdi! Ko žalosten domú pride, tarna in pravi: „Kam bom šel prašat? O, ko bi nemško znal, da bi do višje gosposke šel! Naš „purgelmojster“ bi to reč lahko opravil, ker nemško zná in ki je študiran in učen — pa naš „purgelmojster“ ni za nič, škoda, da se jezim“.

Nemški jezik v kancelijah ne uzrokuje samo teh zmešnjav večkrat, ampak dela tudi, da kmet za šole ni vnet. Le vprašajte slovenskega kmeta, če hoče pri fari šolo, bote kmalo odgovor slišali, da poreče: Čemu je nam šola? „Brati se tako vsaki izučí, kdor hoče. Nimamo šole, pa je več, ko polovica hiš, kjer eden ali jih več brati zná“. Pravijo dalje: „Kob bi vsi brati, pisati in po gosposko rajtati znali, krompir nam za to ne bo nič bolj rodil; pšenica nam ne bo nič bogateje dajala; in davki zavolj tega ne bodo nič manji, le še večí bi bili, ker bi mogli še učniku plačevati; kancelijskih pisem se pa v kmetiški šoli tako noben brati in razumeti naučil še ni, tedaj za čemu nam šola?“ Če pa hoče kak oče svojemu sinu, ali brat bratu, ki ga pri vojaki ima, kako pismo pisati, že človeka dobí, da mu piše. „Rajtati — pravijo — pa po kmetiško že znamo za potrebo, da svojo revščino izrajtamo; saj nimamo toliko, da bi izrajtati ne mogli“.

Če jim pa keršanski nauk omeniš, kterega bi se otroci v šoli naučili, hitro odgovor dobiš: „Keršanski nauk pa že znamo; znamo deset Božjih zapoved in pet cerkvenih, moliti pa tudi znamo. Naš rajni gospod oče — Bog jim daj luč nebeško — to so bili dober in moder mož, so nas učili: Hudega se varujte in dobro storite, bote pa keršansko pravični“. Učili so: „Molite in delajte in živite Bogu brez zamere in ljudem brez škode“. Rekli so: „Ljubite Boga čez vse in svojega bližnjega kakor sami sebe, bote pa v nebesa prišli“. „Keršanskega nauka — pravijo kmetje — že dosti znamo; da bi le mogli po njem živeti“.

Gospodje! če hočete kmeta za šole vneti, odpravite iz kancelij nemški jezik in slovenskega vpeljite; bote vidili, kako se bo kmet za šole vnel; kako rad bo otroke v šolo pošiljal.

Kmet hoče od šole korist (dobiček) imeti, in za to bi najraje, da bi njegovi otroci pisma iz kancelij razumeli, nekaj zato, da bi mu ne bilo za pisma tolmača iskati, nekaj pa tudi za to, ker noben človek, ne gospod, ne kmet, ne uradnik, ne tergovec nima rad, da bi kdo njegove hišne zadeve vedil in vidil, kako mu gospodarstvo ali rokodelstvo napreduje ali pa rakovo pot gré.

Kmet bi rad, da bi njegovi otroci, posebno sinovi, pisma iz kancelij razumeli, da bi se, kakor pravi, „ne dali gospodi goljufati“. Zato se kmet tako zlo boji, če se mu je pri gosposki za kaj podpisati ali podkrižati, ker pravi: „s križi nas gosposka le vjeti hoče“. Da bi pa njegov sin pisma iz kancelij razumel, hoče ljudstvo, da bi učnik otroke le nemškega jezika učil; „saj slovenski, pravijo, že tako znajo“. Če se pa to ne zgodi, da bi učnik dobro storil in otroke nemškega učil, zato sina v mestne šole pošlje. Ko pa sin tretji razred ali „kvas“ izverši, pa pri pismih iz

menda za to ne, ker po kuhi se zgubi tej bolezni nasprotni del iz krompirja, ki se mu solanin pravi.

Babo „Landw. Ber.“

Slovenci, Nemci pa Avstrija.

(Dalje.)

Z diplomo oktoberško je prisvetila tudi nam Slovencom ljuba danica, ne moremo reči zgodnja, pa vendar ne še prepozna. Vse je vihár razdjal, „je narod vendar stal, gledal nad Triglavom neba obok“. Cesarski manifest in diplom zagotavljata Ogrom in Horvatom skoro vse njihove stare pravice, obetata tudi nam Slovencom boljše čase, katerih smo ravno mi menda najbolj potrebni. — Ker se je vlada prepričala, da jo je preojstro nemško centralizovanje v pogubo peljalo, je 20. oktobra s svojo diplomo od njega odstopila. Spoznal je naš svitli cesar, da bo Avstrija le takrat mogočna in veličastna, kadar se bodo edini njeni narodi na ustavnem potu okrepčali, omikali in lepo se razvijali po svojih potrebah.

Horvati so bili na ta glas v prvem hipu tako veseli, da so v Karlovcu na velikem tergu slovesno celega vola spekli. Čul sem, da je bil v volu skopec, v skopcu puran, v puranu kopun, v kopunu jajce, in kadar se je jajce speklo, je bil tudi celi vol gotov. Ko je bilo vse spečeno, je bil na obed ta božji povabljen, ki je zraven prišel. Ali je vse to res, ne vem; kakor sem kupil, tako prodam; al to je gotovo, da komaj je cesarska listina beli dan zagledala, se je vse oživilo po vseh pokrajinah naše prostrane monarhije. Vsak narod avstrijski si prizadeva, kako si bi svojo kočo preustrojil po potrebah sedanjega časa. Magjari in Horvati so hitro vpeljali svoj materinski jezik v vse šole, nizke in visoke, v vse uradnice in kancelije. Pojavili so se povsod novi mladi časopisi polni življenja, ki se potegajo za svoje pravice in odkrivajo svoje narodne potrebe in želje.

Kaj bomo sami mi Slovenci sedaj roke križem držali, molčali in pričakovali, kaj nam bo z oblakov padlo?

Res, da cesar hoče vsem narodom avstrijskim pravičen biti; al „car daleko i nebo visoko“ — to je bilo in bo. Potle tudi ne smemo pozabiti, da smo mi Slovenci najmanjši narod avstrijski, in da imamo še za priklado največ garjevih ovác med sabo, ki nam zrak kužijo, duha moré in tlačijo. Stara navada je pa taka, da velike ribe male žró.

Na oprezu dakle, bratjo! Nikar ne mislimo, da smo že pri cilju, veli „Pozor“. Spustili so nam še le brod na more, da plovimo dalek put v pristanište slobode. Brez muke pa ni moke, pravijo naši ljudje. Polno truda in muke in zatajevanja samega sebe bo treba prestati, preden bomo svoj cilj in konec dosegli; in to posebno nam, ker pri nas tuji živelj še zmirom zvonec nosi, ki se iz petnih žil napenja, samo da ne bi tudi mi okusili sladčic, ki izvirajo drugim narodom avstrijskim iz manifesta oktoberškega. Na cente imamo takih čudnih patriotov, ki „Prešo“ beró in bi po njenih sleparijah tudi ciganom raje kaj dobrega privoščili, kakor svojim bratom Slovencom. Žalostno, pa vendar resnično! Ne vem, se li to godí iz bedalije, ali lenije, ali hudobije?

Za to se mi je oni gospod v državnem zboru jako dopadel, ki je rekel, da nam vse reforme ne bodo nič hasnile, ako ne bomo mi in vlada bolj na to pazili, da resnica postanejo; zakaj samo od lepih besed se nihče ne zredí. Kaj ti pomaga, ako ti dober prijatelj zlati cekin ponuja, če pa pride kak nevošljivec ali malopridnež, da mu ga iz rok izbije pa sam pobere? In ravno tega se je nam Slovencom posebno bati. *Experientia docet!* — Oj, kako lahko bi se nam toraj tudi sedaj, ako se na tujo pomoč zanašamo, primerilo, da bi se nam siromakom namesto kruha kamen, namesto jajca škorpion podal. Zatoraj, bodimo pametni in ne pričakujmo grojzda od ternja!

Slovenci! poterpljivost je lepa čednost; al kadar je čas, se pognati za narodne pravice, ni na pravem mestu, ni čednost, ampak je bolezen, sramotna gnjiloba.

Bratje! ne bodimo šalobarde; dōba je sedaj, da se pokaže narodni ponos in pogum. Nismo čeda ovác, da bi se z nami delalo, kakor se protivnikom našim poljubi. Menda ni naroda avstrijskega, da bi toliko zaslužil zboljšanja svojega stanú, ko ravno mi reveži Slovenci. Drugi se hvalijo, da so večkrat cesarstvo pogina rešili; tudi mi se nismo nikdar kujali, ampak vselej smo pripravni bili svojo dragoceno kervco za svojega cesarja preliti. Slovensko ljudstvo je od pamtiveka zvesto svojemu carskemu prestolu; nikdar še ni stopilo iz pota legalnosti; „hrast se omaja in hrib, zvestoba Slovincu ne gane“. Dali smo vselej Bogu, kar je Božjega, cesarju, kar je cesarjevega, — nam so pa skozi 1000 let jemali, kar je našega.

Dosorej so se eni izgovarjali, da morajo germanizirati, da se ne bi cesarju in vladi zamerili. Sedaj mislim, bō konec takih izgovorov; zakaj: *Viena locuta est!* Naš milostljivi cesar terja, da se dá vsakemu narodu, kar mu gré; enake pravice, enake dolžnosti Nemcu, Talijanu, Magjaru kakor Slovincu.

Kar nam je sedaj podeljeno po pravici pred svetom in Bogom, ne smé pa ostati več „*pium desiderium*“. Zahtevajmo resno to, kar nam gré; kdor koli se nam protivi, pokaže, da ni prijatelj cesarjev, pokaže, da ni prijatelj naroda, da ni prijatelj Boga. Zdaj nam je Bog dal zlati čas, po katerem smo toliko let hrepeneli; začelo se je lepo svetiti, in samo naša nemarnost in sramotna lenoba bi kriva bila, ako bi se nam dan ne napravil.

Otresimo se toraj starega zaspanca; nikar ne bodimo plašljivi zajci v tej važni dōbi! Saj naša reč je pravična; Bog je z nami; kdor proti nam, ga Paron če podreti.

Mahni tudi ti z rokami, mahni, je rekel sv. Nikola človeku, kateri je bil padel v vodo, pa namesto da bi gledal, kako da bi se iz nje rešil, je samo kričal: „pomagaj, pomagaj sv. Nikola!“ Tako bi se reklo tudi nam, ako bi mi samo jeremijade delali, namesto da bi se čversto dela poprijeli. Ako te jedro mika, zgrizi lupino, veli Kranjec. Hajd toraj na delo! Njiva znanja pusta, pusta; svagda megla gusta, gusta, pa oštro pero bistar um, neka nov nam tare drum. — Glas preljube domovine sopet kliče in vabi svoje sine. Kdor čuti toraj še kapljico slovenske kervi v sebi, naj poslušá njeni mili glas; naj se ne sramuje več svoje matere in svojega roda; naj se odpové tujim civilizovavcom, ki so pravi sovražniki naroda in celokupne države; naj se ne protivi več natornim postavam; zakaj večni mojster je tako naravnal in večni zakon prirode je tak, da kar je sorodno, vleče k sebi. Zato boš težko našel goloba med jerebicami, ali gerlico med góskami.

Zakaj bo toraj Slovenec še zmirom se med tuje narode štulil, sebi na sramoto in svojemu rodu na škodo? Zakaj bi Slovenec s svojim bistrim umom drugim tlako delal, ko je na njegovem polju še vse celina? Kaj ni bedasto derva v hosto nositi, vodo v morje ulivati? Kaj ni neumno brez kraja in konca, da gladna vrana sito pita? Kogar v serce to ne peče, v tem naša kri ne teče.

Pa kje se čemo dela lotiti; kaj nam je sedaj najpotrebneje? bote vprašali. Najpotrebneje — saj po mojih mislih — je nam sedaj nov političen časnik, na kar nas so že „Novice“ večkrat opomnile. Ta novi časnik naj bi se imenoval „Čas“ ali „Slovenski dnevnik“, „Triglav“ ali kaj takega. Izhajal naj bi, če ne vsaki dan, saj po trikrat na teden. Res, da imamo naše „Novice“; al one ne morejo sedaj vsemu kaj, ker so njihovi predali že tako preobloženi z raznovrstnim plodonosnim blagom. — Vsakemu je znano, da se bo na podlagi cesarjevega pisma oktoberškega cela naša Avstrija prestrojila, toraj tudi naša slovenska domovina. Znano je, da zanaprej se ne bodo več postave in preuredbe delale za nas, pa brez nas, ker mi sami najbolj znamo, kje da nas čevelj žuli in kako da bi se dalo vspešno pomagati. Tužna skušnja je nas in druge učila, da se z nepraktičnimi preuredbami brez sodelovanja

naroda ne dá ustanoviti pravi stalni deržavni red, pravo zaupanje in ljubezen do vlade. Da se bomo pa znali možko obnašati in pametno govoriti, da si bomo iz podeljenih pravic hram obče narodne sreče sozidati mogli, je živa potreba, da se poprej prijazno pomenimo in sporazumimo, da se poprej vse pravične želje in potrebe naše cele domovine na dan spravijo, razjasnijo in naše misli zedinijo. — Vse to se bo pa najlože zgodilo s pomočjo našega novega političnega časnika. V njem se nam bo široko polje odperlo za potreben pogovor in sporazumljenje. Naši iskreni rodoljubi bodo imeli lepo priliko, se čversto poganjati za svoj narod, braniti njegove pravice zlobnega napadanja, nas lepo podučiti in nam svetovati. — V sedanjih časih so res časopisi silno imenitni postali. Oni so, tako reči, duša naroda. Iz njih se povzame obče mnenje, katero cesar Napoleon „šesto veliko silo“ imenuje. Tak národen organ se meni potreben zdi tudi zato, ker mi sirote Slovenci nimamo svojih domačih velikašev in plemičev, da bi se oni na dotičnem mestu za nas potegnili kakor je to po drugih deželah navada. Od celó celó malo plemičev naših moremo reči, da so „listi iz domače gore“, ampak večidel so tujinci. Taki mislijo, da naš jezik ni za drugo, kakor za hlapce in deklet; oni merzijo in prezirajo našo mlado literaturo; njim je vse zoperno, kar koli je našega, da! oni so več ko 1000 let v tebe dregali, tužni narode slovenski! Res, čudo veliko, da si še pri življenji ostal. — Ne dá se sicer tajiti, da se ne bi bili včasih tudi med našimi plemiči pokazali možjé, ki nas niso zaničevali, ampak nas ljubili in za naš duševni in materialni blagor po svoji moči skerbili, — o da bi imeli sedaj kaj dosti Žiga Cojzov, bi se kmalo slovenstvu zlati vek približal in bodočnost naša ne bi nas toliko skerbela; al, Bože mili! plemstvo naše se večidel derži tujega življa, zato se ni moč dosti opirati na naše plemiče. Težko kaši čakajoči na tuje mleko!

Ravno za to nam je pa toliko treba političnega lista. Samo, da bi se mož zato pripraven našel, kateri bi hotel težavno vredništvo na svoje rame vzeti. Dopisnikov, pravih iskrenih domoljubov, ki poznajo natanko stan našega ljudstva, mu se gotovo manjkalo ne bode. Oni spoznajo imenitnost sedanjega časa, toraj me ni strah, da ne bi mu radi na pomoč priskočili in naše potrebe razodevali, naše pravice branili in neprijateljska napadanja krepko odbijali. Ako se bodo poleg tega včasih tudi jemali sestavki iz drugih narodnih listov, ako se bo v lepi in dopadljivi besedi naznanjalo ob kratkem vse, kar koli se v teh burnih časih po širokem svetu godi, prerokujem našemu novemu listu, dasiravno nisem velikih prerokov eden, dolgo življenje in zlate čase, čeravno se ne bo manjkalo tudi njemu požrešnih kebrov, ki ga bodo pri vsaki priložnosti spodjedali in sivih kreguljev, ki ga bodo preganjali; al pravi rodoljub se vsega tega nič ne prestraši. On stoji terdno ko siva skala in brani junaško rod in dom; saj za-nj govori postava, cesar in Bog!
(Dalje sledi.)

Nekoliko od velike potrebe, da se slovenski jezik v uradnije vpelje.

(Dalje in konec.)

Pa rekel bi kdo: „Slovenski jezik v kancelijah bi bil drugačen, kakor slovenski jezik narodni domači, in kmet bi si ž njim malo pomogel“.

To bi bila resnica, ko bi po izgledu Nemcov toliko latinskih, francozkih in laških besed v kancelije vpeljali, kolikor bi jih vedili; al pozabiti ne smemo, da so uradniki zavolj ljudstva, ne pa ljudstvo zavolj uradnikov na svetu, toraj naj bi tako pisali, da bi jih ljudstvo razumelo. Saj je znano, kako nerazumeven je nemški „Kanzleistil“. Bistvene lastnosti dobrega govora in pisanja so umevnost, določnost in kratkost, toda kratkost le takrat, kadar se more brez škode prvih dveh lastnost zgoditi.

Zakaj pa ljudstvo duhovnega razume, ko mu Božjo besedo oznanuje. Saj se je on tudi dogmatike in morali po učenih šolskih izrazih učil? Zato ga ljudstvo razume, ker duhoven po domače pové, kar po učenih izrazih vé in zna.

Vsaka še tako učena reč se dá umevno povedati in tako tudi kancelijske reči, čeravno morebiti s par besedami več.

„Ljudstvo zná še premalo brati, da bi mu slovenski jezik kaj dosti koristil“ — bo rekel morebiti kdo drug.

Kdor tako govori, ali slovenskega naroda ne pozná ali ga pa poznati noče.

Vseh naših bližnjih Slovincov je čez en milijon, ki imajo 628 ljudskih šol; pa tudi kjer teh ni, narod vendar že močno brati zná. V več krajih po Slovenskem, kjer ljudske šole ni, duhovni iz proste dobre volje mladino pozimi podučujejo; pozimi ob delavnikih, ali pa ob nedeljah skoz celo leto. Kjer se taka šola začne, ima duhoven prvo leto veliko učencov, drugo leto manj, in vsako leto manj, ker se potlej eden od družega raji učijo, kakor da bi bolj ali manj dolgo pot do duhovnega hodili. Mladina se pa tudi brati nauči brez tega; ker dosti je, da duhoven otrokom, ki na nauk za prvo spoved in obhajilo hodijo, vselej le eno čerko pokaže. Kodar boš šel po potih, kolovozih in spašnikih, boš tisto čerko tū in tam na drevji z nožem v kožo zarezano in zapisano vidil. In tako se otroci igraje brez truda brati naučé, da sami ne vejo kdaj. Iz lastne skušnje tudi vém, da marsiktera taka šola, katero duhoven iz proste dobre volje ob delavnikih pozimi, ob nedeljah skoz celo leto ima, včasih več koristi, kakor ljudska šola. Prostost moči duha oživlja, sila pa, ki jih v sužnost devlje, jih zatara in umori. Veselje do kake reči vsaki trud in delo lahko stori. Otroci v taki šoli se učé radi, ker jih nobeden v učenju ne presiluje. Več se otroci v eni uri naučé, če niso vtrudeni in naveličani, kakor v desetih urah, če so se naveličali. Kje bo otrok dan na dan po dve uri v šoli neprenehoma pazljiv, ker je odrašenim ljudém pridiga, ktera bi celo uro terpela, predolga?

Nikar naj nobeden nasprotnik slovenskega ljudstva ne misli, da tam, kjer ljudske šole ni, so Slovenci na pol divji Amerikani.

Ne boš lahko po vsem Slovenskem kake vasi najdel, ki deset hiš šteje, da bi v dveh, treh ali še več hišah več ljudi brati ali pisati ne znalo, če prav le kako nedeljsko šolo imajo, ali pa če tudi te ne. Pa tudi za rajtinge so kmetje prebrisan, dasiravno druge rajtinge ne znajo ko $V = 5$, $X = 10$, $O = 50$, $\Theta = 100$, $\oplus = 1000$. Zatorej bo kmet s temi kljukami rajtingo na pamet pred storil, ko gospod na papir in večkrat hitreje in bolj prav. Nobeden nasprotnikov naj nikar ne misli, da je naš kmet tako zabit, če prav ljudske šole nima. Naj tukaj le opomnim neko mater, ki je svojega sina poglavitne grehe učila in mu jih na hišne duri s kredo tako-le zapisala: Napuh v širokem oblačilu in s širokimi rokavi, z obrazom pa kakor šip ali polna luna; lakomnost z grablji; za nevošljivost ji je pa bila kokoš; za lenobo je bil mož, ki je ležal in lulo v ustih deržal.

Če se hočete prepričati, vi, ki slovenski narod „halbwilde barbaren“ imenujete, prašajte po Slovenskem duhovnov in ne enostranskih uradnikov, katerim ni le za svojo mavho, temveč za blagor naroda mar, in zvedili bote resnico, da je slovenski narod tudi tam, kjer šole ni, vendar tako izobražen, da nobenemu ne bo treba iz vasi iti in bo zvedil, kaj je od gospóske pismeno dobil, če se slovenski jezik v urede vpelje.

Utopite resnico vsi vi, ki se vam poljubi slovenski narod „halbwilde barbaren“ zvati, utopite jo v vertinec in zaton Scile in Karibde svojih laží, pa pred ali kasneje bo resnica na verh splavala in se skazala. Ali izderite resnici jezik in nabite ga na vislice, pa napek jo bote zadeli, ker

pobožno sv. mašo, v loži komunski. Loža je neka lopa, zidan je bil samo kakošen četrti njeni del na zadnji strani do strehe, drugde je stala streha na lepih stebrih, in med njimi je bil zid, pri ki veči pri ki manji, od zunaj, znotraj pa je bil nizek vse na okolo, da se je moglo na njem sedeti. V zadnjem kraju lože se najde večkrat prav velika kamenita miza (pravdeni stol), okolo ke so sudci sedeli. Na ložah se najde po enojni ali trojni vhod; al vrat se na njih ne najde, za znamenje, da se pravica ne sme zaperati. V nekterih krajih so lože kaj lepo vzdane.

Včasih so se poglavarji občinski shajali v komunščici (hiša komunška), ali pa tudi pod stremom (lopo) kakošne cirkve, posebno pri prisežnih pravdah, za dati prisegi večo svetost.

Neprisežne pravde so se sodile od Jurjeve do Miholje (od sv. Jurja do sv. Mihela), prisežne pa od Miholje do Jurjeve, ke so imenovali uročne pravde ali uročna viča (Schwurgericht). To dobo leta so zvali trezno dobo, kakor še zdaj rečejo od jutra do poldne trezna doba dneva, od poldne do noči pa pijano dobo; ne zato, da bi se ti ljudje opijanili, ampak zato, ker je večja prigoda za piti. Postavili so pa uročne pravde zato v zimsko dobo leta, ker so ljudje manje so zemaljskimi trudi zapačani, ker v tem času pridejo večidel skrivnostni prazniki svete vere, ljudje več in zbraneje posluševajo besedo božjo, hojevajo več na pobožnosti in na primanje sv. svetotajstev, da bi pravdarji bolje promislili, kaj je prisega. S tem je bilo na Veprincu to jako modro narejeno to vem manjko (wenigstens, slovanska beseda) za ta kraj, za drugde neznam za gotovo.

Sam knez je včasih pregledal te sodnije po svoji knežii, ali je pa pošiljal svojega kapitana ali njegovega namestnika valputa, ter so z domačimi vičniki (svetovavci) prizovne pravde (appellation), pa tudi manje druge sodili.

Ako so imeli kakošno zelo zapleteno reč soditi, so prizvali spoznane modre sudce iz kake sosedne občine; če je pa bila pravda zamotana z drugim kakim komunom, so klicali v svet svétnike iz tiste občine, s ko je bila zapletena pravda.

Imeli so ti poštovani starci velike pravice v rokah, po večih občinah so tudi na smert sodili, samo da je knez to njihovo odluko potverdil; zato se po nekterih občinah še zdaj kažejo kraji, kjer so sohe (Galgen) stale. V progonstvo so sodili brez kneza prašat, in prognanik se ni smel, ali za neke leta, ali nikdar več v občino prikazati; ako se je povernil, ga je slobodno vsaki ubil, ter ako ga je ubil, ga je „dobro ubil“, kakor so rekli, brez da je bil pedepsan. Stavljali so tudi zločince (hudodelce) na muku (tortur); imeli so pa tudi neko pripravo iz konopov (vervi), da so krivca v višak potegnili, pa spustili, da se je spet v vervi vjel, poprej ko je na tla padel, in temu so rekli skas (scossare it.) ter so govorili: „dati mu 1, 2, 3 itd. skase“. Stari ljudje pripovedujejo, da je bilo to strašno in mučno. Pak so imeli po dve berlini, to je bil neki železen vratnik, eden je bil vzdan v zvonik, drugi pa v ječo pri gradskih vratih običajno, visoko človeku do vrata, pak so vezali v onega cirkvene, v tega svetovne krivce za vrat, da je moral stati ondeka po eno ali več nedelj ali praznikov, ko so ljudje memo hojevali, vsem v izgled. Paličali so malo, raji so jih kaznovali v dnarjih (multevali), in od teh dnarjev se je polovica davala knezu, polovica je pa ostala sudcem. Ponočne krivine so se huje kaznovale, kakor podnevne.

Brez dopuščenja poglavarjev in brez cenitbe rotnikov se ni smela nobena mertvina (zemlja ali hiša) na prodaj staviti, in tako stvar kupiti je imel vselej pravico vsaki rodbenik po članu roda; in ko je bila pred svetom pogodba storjena, dnarji svétnikom v roke založeni, je morala biti ta prodaja po satniku tri nedelje ena po drugi, kakor so rekli, stavljena na klíč („kant“ je laško), ako bi imel

ki kaj tej prodajaji prigovoriti. Ko so kliči stekli, je nodar zapisal v bukve prodajo, prepisa pa je dal prodajavcu in kupovcu. Al pustila se je vselej prodajavcu pravica kakošne tri leta, da si more to reč odkupiti, al, kakor so govorili, da kupovca „s pinezi iz posesa virene“ (izžene); ako pa on v tem odlučnem času ni odkupil svoje reči, je bila za mert prodana. (Konec prihodnjic).

Slovenci, Nemci pa Avstrija.

(Dalje.)

Morebiti bo kak zajček z glavo pomajal in si mislil: „Že vidim, da iz te šenice spet ne bo moke; ako bomo mi tako postopali in take zdražbe delali med Slovenci in Nemci, ako bomo mi tako oestro svoje pravice terjali, sebe povzdigovali, Nemce in Talijane poniževali, kaj ne bomo mi iz pota legalnosti stopili? Kaj ne bomo potlej talijanskim puntarjem podobni ko jajce jajcu? Nemci ne bodo pustili s sabo pometati, in tako bomo mi z našo enakopravnostjo v kratkem času Avstrijo v stokrat večje zadrege pripeljali, kakor so jo tako imenovani Slavenfresserji“.

Mili Bože! Mi Slovenci nismo bili še nikdar razbojni, vselej smo bili pohlevne, celó celó tihe ovčice; da! bili smo predobri, presladki, zato so se drugi z nami posladkali in z nami pometali. Ako se nisi, plašljivče moj, še popolnoma ponemškutil od glave do pete, ako imaš le še kapljico čisto slovenske kervi v sebi, moraš spoznati, kolika vneboupijoča krivica se je dosedaj nam godila.

Možje naše kervi so si prizadevali na potlačeni in zaterti Slovenii nemško in talijansko babilousko kolobocijo sozidati. Zavoljo peščice potujčenih velikašev je moralo vse nemčariti; namesto da bi se suknja pronarejala po životu, je trebalo roke prenarejati in odsekavati, da so si suknje pristale; s cerkvo smo hodili okoli križa namesto s križem okoli cerkve.

Včasih so plemeniti bili te vere, da človek še le takrat v resnici človek postane, kadar postane „Herr von“; pri nas pa je dosle vse tako napeljano bilo, da je Slovenec še le onda pravi človek postal, kadar se je ponemčil in svojo mater zatajil. Vsi drugi narodi, kar jih je na svetu, spoznajo, da je prava omika in izobraženje samo na narodni podlagi mogoče; naši odpadniki pa si mislijo: „Keine Regel ohne Ausnahme“, Slovenci ne bodo drugači iz blata izgazili, ako ne bodo z nami v nemški koš poskakali. Oni nas hočejo omikati s tem, da nam vzamejo našo kri. Al dergni, kolikor hočeš, se ti žveplenka ne bo prižgala, ako ji poprej glavico, njeno poglavitno reč, odtergaš.

Zato ti povem, plašljivče moj, naj reče naša nemškutarska derhal kar hoče, naj se repenci kakor hoče, naj se od jeze magari na glavo postavi: to je enkrat ena, da mi tega zopernatornega eksperimentiranja nikakor več terpeli ne bomo. Raji hočemo, da bi nas one drobne miši pojéle, kakor da bi nas naši nemškutarji in laškutarji še dalje terpinčili s svojo neslano civilizacijo.

Pa vendar nikar ne misli, zajče moj, da bomo zavoljo tega rogovileži postali Talijanom podobni. Nikdar ne! mi se bomo oestro deržali pota ustavne slobode in ravnopravnosti. Mi ne pustimo, da bi drugi z nami pometali, al tudi mi nečemo z drugimi. Kdor svoje proso brani, tuje pa pri miru pustí, ni bil še nikdar puntar in ne bo. Naša beseda je in bo vselej: „vsakemu svoje“; saj dobro vemo, da kar nam diši, tudi drugim ne smerdí. Ako toraj nekterim našincom tuje perje, katero so nase nataknil, tako dopade, da se ne morejo nikakor od njega ločiti, naj se lišpajo ž njim, dokler jih je volja, naj se sladkajo s ptujimi sladčicami, kakor jim je drago. Bog jim žegnaj! Kdor pa hoče z nami se pečati in skerb za naš duševni in materialni blagor na svojih ramah obderžati, od njega terjamo mi po vsi pravici na vse usta, da se tujega perja otrese, in v versto domačo stopi. Samo beri, ti moj psevdokonservativče,

beri pazljivo razposlanico novega državnega ministra viteza Schmerling-a in prepričal se boš, da ni naša visoka vlada nakanila, kakor kak strupenjak modruje, nam samo malo prahú v oči lopniti in nas prevariti, ampak da je sedaj njena prava terdna volja na ustavnem potu modrovati in vso Avstrijo prenarediti po potrebah sedanjega časa. Vse narodnosti je ona pod svojo obrambo vzela, nobene noče več zatirati, ampak za vse po očetovsko skerbeti. Gospod minister je toraj visoko povzdignil novo zastavo enakopravnosti za vse narode cele Avstrije od prvega do zadnjega. Mi toraj, ki se pod to bandero zberamo in zahtevamo brez vse razujzdanosti, da nam se zgodi po cesarjevih in ministrovih besedah, mi ne skačemo čez vojnice kratko malo ne, ampak ravno narobe je: vsak je puntar, vsak je neprijatelj Boga, cesarja in naroda, naj si bo žlahen gospod ali stergan škribač, kdor koli bi rad še naprej staro godel, tuje proso branil, svoje pa vrabcom pušcal.

Na tem edino pravičnem potu, ktereга bomo nastopili, se ni bati, da bi naša Avstrija v take zadrege prišla, v kakoršno jo je dosedanja politika pripeljala bila; marveč to je edino pravo sredstvo, po katerem se bo dala vzdržati in okrepčati njena edinost, celokupnost in mogočnost. Ako so pojedini deli kake sestavljene stvari gnjili in mertvi, je tudi cela stvar mertva; če so pa pojedini deli krepki in čversti, je tudi vse skup čversto in mogočno. Ravno to velja tudi od Avstrije. Zato rečem, ako se bomo ustavne slobode in enakopravnosti čversto poprijeli, vsakemu svoje pustili in dali, se bo v kratkem času zadovoljna Avstrija tako ojačila, da bodo njeni sosede od nje pomoči iskali, ne pa ona od njih. Naša Avstrija namreč hrani sama v sebi tako strašno silo in toliko moč, da se ne ustraši nobenega potentata na svetu. To moč je pa kakor električno treba zbuditi in na svoj malen napeljati, kar se more samo s pomočjo narodne enakopravnosti zgoditi. Nismo še pozabili, kako so Horvatje leta 1848 in 1849 prostovoljno za svoje puške zgrabili; staro in mlado, vse je hitelo takrat še ustavno slobodno Avstrijo in svojo narodnost proti puntarskim Lahonom in Magjaronom braniti; v kratkem času je prišlo več kakor 40.000 Horvatov na bojišču za dom mili; ni bilo menda hiše, kjer ne bi jokala majka za siokom, ženka za možem, sestra za bratom svojim. In verni Tiroljci so se vselej vzdignili za brambo svoje dežele in svojega cesarja, naj se je sovražnik prikazal od desne ali od leve. Kaj je pa porodilo toliko navdušenost, kaj je porodilo toliko junaštvo? Kaj družega ko domoljubje od ene, ideja narodnosti od druge strani. Mi Slovenci smo vselej zvesti bili svojemu cesarju; zaslužili smo resnično ime „slovenskih Tiroljcov“; pa še veliko raje bomo šli na bojno polje, veliko raje svoje življenje darovali za vlado, ktera pod krilom ustavne svobode naše narodne svetinje spoštuje in brani.

„To bi vse dobro bilo — mi bo kdo v besedo segel — ali treba je paziti tudi na zadnje kola, ne samo na prve; nemški jezik nam je čez vse potreben, zakaj mnogojezična Avstrija mora imeti eno vez, ktera jo bo skup držala; med mnogoterostjo mora tudi edinost kraljevati; če ne, bo eden govoril od srake, drugi bo zastopil od vrane. Za to vezilo pa ne najdemo boljšega jezika od nemškega. Potle ostane star pregovor še zmirom resničen, ki pravi: Kolikor jezikov znaš, za toliko ljudi veljaš. Zakaj bi toraj Slovenci v svoji „slovenski slepoti“ zametovali žlahno zrelo sadje nemške in talijanske književnosti, namesto njega pa glodali svoje zelene tepke, za ktere nihče ne mara“.

Na ta ugovor dam ta odgovor: Vsak razumen Avstrijanec mora priznati potrebnost enega državnega jezika, da vse narode mnogojezične Avstrije prijateljsko skupaj veže. Al to, kar bi imela prijateljska vez biti med različnimi narodi, je nezgoda preteklega časa spremeniła v težke verige, ktere bi nas kmalo na duši in telesu umorile bile. Mi nimamo toraj celó nič zoper to, da

ostane nemški jezik „Bindungsmittel“, pa samo tam, kjer je resnično potreba in kolikor je potreba, drugač pa ne. Na Ogerskem in na Horvaškem se iz kancelij ne dopisuje samo kmetom v domačem, narodnem jeziku, ampak vsem; v tem jeziku tudi vse vradnije visoke in male med sabo amirajo. Vsega tega pa jim niso vsilili ali ponujali, ampak prosili so, terkali so, pa se jim je dalo. Nemški jezik pa vendar ostane še zmirom kolikor toliko prijateljska vez med Nemcom, Slovanom in Magjarom, zato se mora tudi učiti kakor obligaten predmet na viših šolah, na gimnazii namreč in na realki. Tudi ostane resnično, da „kolikor jezikov človek zna, za toliko ljudi velja“; zatoraj naj se naši mladeži še večja priložnost ko dozdej podeli, tujih jezikov se učiti. Bogate nemške, talijanske in francozke književnosti ne smemo zanemarjati; al pravijo, da Bog je sebi najprej brado ustvaril, srajca nam je bliže ko suknja, zatoraj se bomo tudi zanaprej radi stranskih jezikov učili, pa svojega vendar najbolj ljubili. Tudi Nemeč ljubi ponosno francozčino in gladko talijanščino, al njegova nemščina mu ostane vendar čez vse mila in draga; le ona mu je k sercu priraščena.

Kdor pa nam očita, da je naša slovenščina še sirova, neokorna in siromašna, naj le malo bolj natanko z našim jezikom se soznani, pa bo spoznal, da je on tako lep, gibčen in gladek, da zasluži visoko stopnjo med evropskimi jeziki, vsakakor pa ima veliko prednost pred nemškim. Da pa še ni tako izobražen ko nemški, — da nima tako bogate literature, tega ni naš jezik kriv, ampak žalostne okoliščine. Saj vendar vsak vé, da na cesti, v suši in mrazu ne more nič rasti, naj bo seme še tako lepo in plemenito. Slovenec ima dar jezikov, slovenščina bi toraj morala biti uzor ali ideal za vse druge jezike; al bodi Bogu potoženo, učeni Slovenec ni tega darú Božji obračal v čast in slavo svojega maternega jezika, ampak v pogubo njegovo. Zdaj smo se zavedili, hvala Bogu! in sonce nam je začelo prijazneje sijati. To vse naj nas spodbada toliko pridneje in neumorneje delati na polji našem književnem, da bomo mi, ki se radi hvalimo z darom jezikom, naše sosede saj dohiteli. (Dal. sl.)

Dopisi.

Iz Sibinj 5. febr. C. . . o. — Radosten sem čital v 5. listu „Novic“, da bote Slovenci, ker se je že toliko pisarilo zastonj o potrebi slovenskega jezika v šolah in kancelijah, se obrnili enkrat na pravo mesto, ki ima to reč v rokah. — Pred nekaj časom so tudi tukaj rogovileži okna pobijali in cesarske orle vstran spravljali, potem pa, ko ponoči straža nekega takega pajdaša ravno ko orla iz gujezda jemlje, zasači, v luknjo stlači in mu policija dvajset baštonad natlači (bil je šivar magjarsk), in ko je nekaj serboritih mladih ljudi móglo mesto zapustiti, je spet vse mirno. Med tem se vlaški narod, poprej brez vseh pravic, krepko razvija, ker si prizadeva doseči, kar mu v pretečenih časih ni bilo mogoče. Ker bojo uradnije same domačine dobile, se ptuji uradniki na odhod pripravljajo; potlej bojo še le Erdeljčani srečni (?), bolj še pa uradniki, zakaj dragota je tú strašna, ker jo zima še povikšuje, tako huda zima, da volkovi celó noter do mesta pridejo.

Iz Horvaškega 8. svečana. — Poštenje je prva in najbitnija vrednost vsacega človeka in najdragoceneje njegovo dobro; zatorej je treba, da pozorno čuva nad njim in da si ga ne dá lahkomisljeno oskruniti. O slovenskih uradnikih na Horvaškem se je zadnji čas toliko neslavnega in nevrednega pisalo, da ne smemo dalje molčati, ako nečemo, da nas svet krivično ne sodi, in da nas slovenska naša domovina ne derži ža nevredne sine svoje. Bile ste tudi vé častite „Novice“ *) že opetovano organ, ktereга so se pro-

*) „Novice so res enekrat ostro pisale zoper nemškutarenje naših rojakov na Horvaškem ne le v uradnijah, temuč tudi v

spati; ko mu je pa očitno, da ima protivnika, mora biti na oprezi. — To je tedaj pravi vzrok, kako so se iz dolgega spanja zdramili Čehi, Slovaki, Slovenci, Horvati; zbudili so se, ker njim se je narinul nemški jezik na Českem, Moravskem, Šlezkem; na Koroškem, Štajarskem in Krajskem; talijanski pa na Goriškem, v Istrii, v Dalmaciji. In to jim je še toliko lože bilo, ker je Nемеc Herder v slavnem svojem delu: „Ideen zu einer Geschichte der Menschheit“ in v prevodih narodnih pesem Slovane visoko štimal kot dobrega plemenitega serca in kot narodne pesnike visoke cene. — Ravno tako so se Magjari prebudili ko narod v zmyslu narodnem, kadar jim je cesar Jožef nemški jezik namesto latinskega oktroiral; al ko so tega stresli, začeli so sami z jezikom magjarskim v spone narodne kovati vse Slovane, ki živé v stari ogerski zemlji. Proti temu so se zedinili najpopred Jugoslaveni, za temi še le Slovaki, in pa nekaj Rusini, ki živé na jugu od Tatrach. Najkrajše narodno življenje imajo Vlahi, ki se še le zdaj zdigujejo proti nenaravnem delanju in postopanju narodnem.

Namen Nemcov pri nas in na Českem, pa poslednjih deset let celó po vsi Avstrii, očitno je ponemčevanje. Kdor to tají, laže nevedoma in tedaj neumno, ali pak vedoma in nalašč. Mislim, da ni treba o tem dokazov. Če jih pa kdo želi, moremo mu postreči z besedami samih Nemcov, terdečih, da se Slavjani imajo ponemčiti; postreči moremo z razlago vseh deržavnih zadev, ki njim je vsem pečat germaniziranja na čelu; postreči jim posebno moremo s tem, da je germaniziranje bilo na veliko škodo omike in pravega človeškega razvitka namen vseh naših šol, to je, občnih ali normalnih, realnih, gimnazijalnih in tudi vseučilišč. O tem tedaj za zdaj nič več.

Sila silo goni; Slovani se opirajo temu početju. Sili neupirati se znamenuje, da človek ne ima v sebi živčnosti. Tedaj prašamo tukaj: ali so Slovani krivi, da je med njimi in Nemci, med njimi in Madžari, med njimi in Lahi sovražstvo? Mi Slovani imamo se tem svojim protivnikom zahvaliti, da so nas po brezpametnem svojem ravnanju prebudili iz mlačnega, neveljanega spanja, v katerem smo vodo vodili le na ptuje mline, vence pleli le za tuje glave, pesme peli le za tuje ušesa.

Al ravno v tem leži konservatizem, da skušáš deržati, kar imaš; samo da se to dela pošteno in tako, da je pravega možaka vredno. Al tega večidel pri naših protivnikih ni najti; in v tem posebno gerdo postopajo naši netopirji, to je, nemškutarji; misleči in prepričani, da je njihova pot nepoštena. Ni jih sram, da rabijo nepoštene sredstva, da lažejo, da rodoljube obrekujejo. Posebno radi pa zdaj zopet ravno ti poturčenjaki in za njimi sém ter tje tudi poštenejši Nemci imajo v ustah besedo „panslavizem“ „panslavist“.

Ker so „Novice“ nam prinesle glas, da se zopet te besede raznašajo po Slovenii in posebno po Ljubljani, poglejmo njim naravnost v obraz.

Panslavizem znamenuje prizadevanje ali težnjo, da se narodnost slavenska razvija, izobrazuje, obderži s pomočjo drugih Slavenov, tedaj pri nas Slovencih, da slovenski jezik mikamo, razvijamo in svojo narodnost otmemo germaniziranju, talijančenju, magjarjenju gledajoč na ostale Slovane.

Pri tem ste dve poti očitne: Književna ali literarna, in politična ali deržavna; je tedaj dvojni panslavizem: literarni in politični. Poglejmo: kaj je uni, kaj je ta, in kam spada prvi, kam drugi, da ne mečemo neumno ali pa hudobno obéh v en koš.

(Konec prihodnjič.)

Slovenci, Nemci pa Avstrija.

(Dalje.)

„Kaj bi se toliko ustil in klepetal zavoljo te neumne slovenščine?“ — se bo oglasila kaka vsakdanja duša —

„ideja narodnosti, to je prazna fantazija nekterih vertoglavcov, ktera nam ne bo polnila praznega trebuha; meni je vse eno Peter ali Pavel, samo da imam polno mošnjico, da mi pečenih piščet in sladke kapljice ne zmanjka; jaz se le smejam za bogato mizo; naj Slovence germanizirajo in talijanizirajo „systematisch“ ali „kategorisch“, to vse mene nič ne briga, to me nič ne serbi, in ker me ne serbi, se ne praskam. Zakaj bi se toraj poganjal za to neumno „narodnost“, ker je to vse ena f... , ubi bene ibi patria!“

Takemu možicu, ki tako umstvuje, povem jez na vse usta v oči, da je prava špluga, prava podoba tistega živinčeta, iz kterega se delajo suhe klobase. Ako ima vsega obilo, mu zdrave pameti čisto manjka. Za človeka pa, čigar dom je trebuh, in narodnost mošnjica, niso piščeta; on še močnika ne zasluži. Otresite se enkrat neumnih predsodkov, da je narodnost prazna sanjarija, ktera nima dosti upljiva do materijalnih interesov; ne ubijajte tolovajsko mile svoje domovine, ktera mora vsakemu poštemu človeku prava za Bogom biti; ne godernjajte čez iskrene rodoljube, da so „exaltados“, če jih včasih sveta jeza popade, ko vidijo, da se Slovencom še zmirom po drugem vatlu meri ko drugim narodom; saj veste, da se v mlačni vodi še kaša ne skuha. Ne bodite toraj več slepi na duši in na telesu in recite. „Mea culpa“. Vsem Nemcom dopada nemščina, vsem Talijanom talijanščina, zakaj ne bi tudi vsem Slovencom slovenščina dopadla? Mar ona ni lepa? miloglasna? Oj, ljubi slovenski jezik, v kterem sem prvič svojo mamo in svojega ljubega dobrega očeta klical, v kterem so me mati učili Boga spoznavati, v kterem sem prvič svojega Stvarnika častil; tebe hočem kakor najdražji spomin svojih pokojnih starišev hvaležno spoštovati in ohraniti, za tvojo čast in lepoto kolikor premorem, skrbeti, v slovenskem jeziku do svoje poslednje ure Boga najraje hvaliti, v slovenskem jeziku svoje ljube brate in sestre Slovence najraje učiti. Kakor hvaležen sin svoje ljube matere želim, da kakor je moja prava beseda slovenska bila, naj tudi moja poslednja beseda slovenska bo. Tako so pridigovali enkrat neki častitljivi škof; kdor tako ne misli, ni pošten kristjan in pošten Slovenec.

Marsikdo misli, da so gospôda največji protivniki slovenščine. Včasih so bili ali zdaj niso. Gospodje so večidel prebrisani; njim se dá kaj dopovedati, in kar oni s svojim zrelim umom za dobro spoznajo, tega se tudi poprimejo. Ali še ena druga baža ljudi je, ktera nam vodo jako kalí. To so taki možaki, ki so nekoliko po svetu hodili in se kje v kakem kotu malo nemščine našli, toliko da jim je perje zrastlo; tako so tudi eni „Gemeine-Vorstandi“ in „Gemeine-Rati“, kteri so mervico edino zveličavne nemške kulture v kakih mestnih šolah ovohali. Ti možiki niso ne kuhani ne pečeni; to ti je „pogreta rilta“, ki želodcu ne stori nikak dobro. Oni ne znajo pisati ne nemškega ne slovenskega; in kadar so vendar prisiljeni kak stavek napisati, ga naredé, se vé da le po nemško, pa to ti je tak monštrum, taka pošast, da se človek mora križati, ko ga bere. Vse take možake bi mi slobodno poslali tje v Hessen-Cassel in Sigmaringen, da bi tam širili svojo nemško kulturo.

„Oho — se bo oglasil kak „Deutschslovene“ — to ni tako, to so vse prazne besede, same prazne muhe, ktere si nekteri rogovileži izmišljujejo, da naše pametne ljudi šuntajo. Naš kmet je možak, pa ne mara nič za vso vašo milo slovenščino. Toliko porajta on za-njo ko za lanski sneg. On se nikdar ne pritoži čez to, da dobiva nemške spise iz kancelij; kdo je še kdaj slišal, da bi se kmet nemščini zoperstavljal? On še prosi, da bi se tudi v domačih šolah nemško učilo, in če se to ne zgodi, pošlje svojega sina v Gorotan in v mestne nemške šole in rad drago plača, samo da mu se dete navadi gospôski nemški jezik. Od veselja se zjoka, ko sliši svojega sinka prvič po nemško govoriti“. Tako modruje naš ponemčeni uskok, pa se v berke smeja, ker si misli, sedaj smo tička ujeli.

Al pomislite, da kmet je uboga reva, kteremu je le mar za to, koliko ima plačati. Nemci dobro vejo, koliko veljá materinski jezik, zato bi ga tudi ne dali iz rok za vse demante celega sveta. Okusili so neizmerne dobrote, ktere jim iz edinega književnega jezika izvirajo, zato tudi svoj jezik visoko cenijo. Kdo se bo poganjal za biser ali drago kamenje, ako ne pozná njegove vrednosti? Kdo če toraj tudi našemu kmetu zameriti, ako se ne potega za slovenščino, ker še ne vé, kaj ta reč jeda? On se mora tako večidel k vsaki pametni stvari prisiliti, ktera mu valje tisto minuto krajcarja ne verže, naj si bo za šole zidati ali ceste popravljati, drevje saditi ali kar si bodi. Kadar je delo doveršeno, onda še le se mu dopada, da pravi: **Hvala Bogu, sedaj mi se lepo vidi!** Da je toraj našemu kmetu nemščina toliko dišala, to je, vaše maslo, zapeljive kače nemškutarke, ker bilo je dosle vse tako napeljano, da si ni mogel človek v svoji lastni domovini nikakor pomagati; bil je kakor muha v močniku, ako ni svojega materinskega jezika zatajil, se mu izneveril in se nemščine poprijel. Kadar človek v brezno letí, se za mah loví. Tako so delali tudi Slovenci; nemščina je bila njihov mah. Ko je vse nemškutarilo, deželsko ko duhovsko, staro in mlado, ko so se našemu jeziku povsod vrata zapirale, po uradnih, kancelijah in po šolah, onda ni čudo, da je iskal tudi naš kmet tisto mesto, kjer kokoš jajce nosi; še muha si išče kruha.

Samo počakajte, da se list preoberne. Naj zadobí naš jezik spet svoje pravice, ktere mu gredó kakor vsakemu drugemu, bo hitro vse drugači. Dozdaj je bila naša novoizbujena slovenščina tako reči v pesek zasajena. Mi smo gledali, kako bi saj novovpeljane nemške besede z domačimi nadomestili, pa naša muka je bila zamen; „panof“ je ostal „panof“, „pezirk“ „pezirk“ itd. Naše stare, po enih krajih že pozabljene, od nemških potlačene besede in tudi novovpeljane besede naj so bile še tako lepe in pripravne, niso pri naših ljudéh imele nobene cene; bile so ko ponarejeni bankovci, kterih se vsak bojí, in to vse zato, ker naša slovenščina ni imela pravega temelja, ni bila še sankcionirana. Od kodar bi imela plodna rosa na-njo padati, jo je toča bila. — Stariše je bilo treba priganjati, da so deca v šolo pošiljali. Res, da je kmet terd, da navadno nima on toliko razuma, da bi svojo pravo korist sam spoznal, če ga v nos ne drega; al tega priganjanja v šolo so bili krivi še drugi uzroki. Pred letom 1848 se je samo nemčarilo po vseh šolah malih in visokih, kmečkih in mestnih. Na viših šolah se je učil tudi latinski, gerški, hebrejski, talijanski, francozki in angleški jezik. Od slovenščine ni bilo ne duha ne sluha! Da je bilo to vse narobe, ker ni imelo nič podobe, to spozná zdaj vsak božji kristjan.

Od leta 1848 se ni več tako nemškutarilo, Slovenija je povzdignila svojo ranjeno glavo, da bi tudi ona vživala pravice, ktere ji gredó in se svojega življenja veselila. Pa bitka žalost me obíde, kadar se na to spomnim, kako so sopet neusmiljeno ž njo ravnali, posebno na viših šolah; hujše kakor nobena mačeha s svojim pasterkom. Pa tega nečem na dalje razkladati; „Novice“ so že dosti od tega povedale. Na kmečkih šolah so tudi kolikor toliko slovenščino učili, pa vendar šole niso bile skoraj nič bolj polne ko pred. Stariše je bilo treba še bolj ko pred priganjati, da naj otroke bolj pridno v šolo pošiljajo.

Vse pridige o koristnosti šol so malo ali nič izdale. Zakaj neki? Jaz mislim, da največ zato, ker mu se je dete v šoli slovenščine učilo, ktera ni imela čisto nobene veljave pri deželski gospóski, pri duhovski pa malo. Tako smo po suhem plavali in šenico po ledu sejali. Kmet ni vidil druge koristi od teh novih šol, ko da se je dete njegovo naučilo v cerkvi iz knjižice moliti.

Ali Bog oblači, Bog vedri; on nikdar ne zaspí. Lih kar bo sonce tudi pred naše vrata posvetilo, slovenščini se

bodo vrata odperle v šole, naše kancelije se bodo poslovenile in uradniki, ktere drago plačujemo, bodo nam v našem ljubeznivem maternem jeziku dopisovali — potle še le veseli se mila zemljica slovenska, onda še le veselo poje iz dna svojega serca: „Hosana in excelsis Deo“. Napravili bomo v Ljubljani tako himno, da se bo razlegala vse čez Ljubelj in čez Gorjance. Potle ne bodo naši kmetje več sami pod sabo vej sekali; ne bodo več gledali, kako bi svoje dete ponemčili; ne bo treba več otrok siliti in priganjati v šolo, ker se bo lahko vsak človek v domači šoli toliko izuril, da bo v stanu vse pisma iz komisije očetu domá prebrati. Število nemških besed se bo potle še le začelo manjšati; kakor so jih šole, kancelije in prižnice med ljudi zatrosile, tako jih morajo tudi one zatreti. Namesto njih bojo domače besede obveljale. Slovenci bodo zadobili toliko zaželjeno narodno zavest. Spoznali bodo svojo visoko nalogo; ne bodo več životarili terpivno (passiv) ko dozdej, podobni kolesu pri uri, ktero storí sicer svojo dolžnost natanko, pa ne vé kaj žene, ne kako, ne zakaj. Spokorili se bodo tudi oni ošabni „puregajster“ in „Gemeine-Rati“ in spoznali, da je le domače tkanje terdno pranje. In tista skoporita gospóda, ktere pravilo je zdaj bilo: „ubi bene ibi patria“, bo besede prestavila in raji zakročila: „ubi patria ibi bene“, ker potle se saj ne bodo mogli več izgovarjati, da jim slovenščina nič kruha ne prinese. Tudi polutani Deutschsloveni, pol tiči pol miši, bodo zginili ko sneg, kteri se gorkemu jugu dolgo zoperstavljati ne more. Da, še naši plemiči, velikaši in bogataši, ki toliko sto let med nami na slovenski zemlji živijo, še oni, čeravno niso vsi našega plemena, se morebiti ne bodo dolgo duhu sedanjega časa protivili. Jaz se za gotovo nadjam, da se bodo oni ozerli na druge dežele, v kterih se je aristokracija popolnoma z narodom spoprijaznila in na njegovo stran stopila. Zatorej živo in veselega serca upamo, da bodo tudi naši velikaši svojo slavno nalogo spoznali, se duha slovenskega uavzeli in z nami stopili „v senčico hladno pod lipe razcvet“. Oni morajo postati naši pervaki, naši vodniki, naši Cojzi! Mi ne moremo brez njih nič opraviti. Pa tudi oni so brez nas generali brez vojakov.

In kadar se bo vse to zgodilo, bode še le pesem: „Hej Slovenci“ in ona: „Ki dal je zlati čas“ na svojem mestu. Potle bo Avstrija izveličana, ker bo ona omlajena in vsa prenarejena se ojačila in okrepcala po preserčni ljubezni, ktera bo vezala vladarja in verne podložne njegove. Zakaj gotovo je, da vsaka država na slabih nogah stoji, ktero ne derži skup drugo ko sirova moč in vojaška sila; kajti „sila ni nikomur mila“ — pravi naš pregovor.

A. A.

Slovanska književnost.

Literatura horvaška se prav lepo razvija. Odkar je slovanstvo težkih spon, ki so nas tiščale zlasti od leta 1850, saj nekaj oslobodeno, posebno se vidi na Horvaškem lep razvitek.

Razun „Narodnih Novin“ in „Gospodarskega lista“, kterih obseg je dobro znan vsem našim čitateljem, ki jim je mar za literaturo jugoslavensko, je začel lani 1. oktobra izhajati „Pozor“; z velikimi težavami boreč se zdignil je že do krepkosti, do lista, da se tudi vlada mora na njega ozirati, ker mu je narod podnožje. Kar je s početka zmotil se nekaj zavoljo Slovincov, dospevši do boljega znanja rad se je popravil sam, in pravičen je sedaj proti nam, da bolje ne more biti. Zdaj mu je borišče cela Jugoslavija, posebno kar nas je, ki pišemo s pismenkami latinskimi. Priporočamo ga živo vsakemu, kteri rad bere o političkih zadevah Jugoslavenov.

Kdor bi pa rad bral kaj beletrističnega, ali kake presodbe (kritike) o horvaških in inih slovanskih knjigah; naj v roke vzame „Naše gore list“, ki ga gospod Krešić,